

T.C
MEVLANA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI

**LİSE ÖĞRENCİLERİNDE PSİKOLOJİK DOĞUM SIRASI İLE
KARİYER KARARI YETKİNLİK BEKLENTİSİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURÇİN ALTINAY

KONYA
TEMMUZ, 2015

**MEVLANA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNDE PSİKOLOJİK DOĞUM SIRASI İLE
KARİYER KARARI YETKİNLİK BEKLENTİSİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

BURÇİN ALTINAY

Mevlana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce kabul edilen yüksek lisans tezidir.

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. ERKAN IŞIK**

**KONYA
TEMMUZ, 2015**

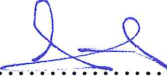
Mevlana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Rehberlik ve psikolojik danışmanlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir. 10 / 07 / 2015

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Erkan IŞIK

Üye : Yrd. Doç. Dr. Abdullah SÜRÜCÜ

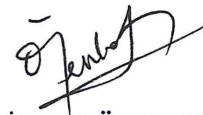

Üye : Yrd. Doç. Dr. M. Muzaffer MARTI

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. İsmail Özgür ZEMBAT

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Yapmış olduğum akademik çalışmadan elde edilen bulgular ışığında ele alarak düzenlediğim yüksek lisans tezimin etik davranış ve akademik kurallara dikkat edilerek hazırlanıp,sunulduğunu; tezimin tez yazım kurallarına uygunluğunu,tezimde kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, tezimi sadece Mevlana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne verdiğimi ve bu beyanımın aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

BURÇİN ALTINAY

10 / 07 / 2015

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Özet	8
Abstract	9
Tablolar listesi	10
Şekiller listesi	11
Kısaltmalar listesi	12
1. Giriş	13
1.1.Problem.....	13
1.2.Amaç.....	16
1.3.Önemi ve Alana Katkısı.....	18
1.4.Sayıtlılar.....	19
1.5.Sınırlılıklar.....	19
1.6.Tanımlar.....	20
2. İlgili Literatür	21
2.1.Psikolojik Doğum Sırası.....	21
2.1.1.Doğum Sırası Kavramı	21
2.1.1.1.Gerçek Doğum Sırası	21
2.1.1.2.Psikolojik Doğum Sırası.....	22
2.2.Doğum Sırasının Önemi Ve Etkileri	23
2.2.1.Karakter özellikleri.....	23
2.2.2.İlk Çocuk.....	25
2.2.3.Ortanca Çocuk.....	29
2.2.4.Küçük Çocuk.....	30
2.2.5.Tek çocuk.....	32
2.2.6.Psikolojik Doğum Sırasıyla İlgili Yapılan Yurt Dışındaki Araştırmalar	34
2.2.7.Psikolojik Doğum Sırasıyla İlgili Yapılan Yurt İçindeki Araştırmalar.....	36
2.3.Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı.....	39
2.4.Yetkinlik Beklentisi.....	43
2.5.Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi.....	45

2.6. Yetkinlik Beklentisi ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	46
2.7. Yetkinlik Beklentisi ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	49
3. Yöntem	51
3.1.Araştırma Modeli	51
3.2.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	51
3.3.Verİ Toplama Araçları.....	51
3.3.1.Kişisel Bilgi Formu.....	52
3.3.2. White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanterinin Lise Örneklemi için Güvenirlik Geçerlik Çalışmaları.....	52
3.3.3. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Kısa Formu	53
3.4.Verilerin Toplanması.....	55
3.5.Verilerin Analizi.....	55
4. Bulgular	56
5. Sonuçlar ve Tartışma	64
6. Öneriler	72
7. Kaynaklar	75
8. Ekler	86
8. 1. Ek-1 Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Kısa Formu	86
8. 2. Ek-2 Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri.....	88
8. 3. Ek-3 Kişisel Bilgi Formu	90
9. Özgeçmiş	91

ÖNSÖZ

Araştırmamın her kelimesinde hayatımda önemli birçok kişinin beni motive etmesi, desteği ve emeği vardır. İlk başta tezimi tamamlayamayacağımı düşündüğüm anlarda olumlu düşünceleriyle beni yönlendirip motive eden, çok titiz incelemeleriyle, verdiği geri bildirimlerle asla hevesimi kırmayan ve düzeltmeler yapmamı sağlayan, en çok yardımı gördüğüm tezimi başarıyla bitireceğime yüreklendiren tez danışmanım Doç. Dr. Erkan IŞIK'a içtenlikle teşekkür ederim.

Lisans eğitimimde yüksek lisans yapmam için beni yüreklendiren sevgili hocam Doç. Dr. Sibel DİNÇYÜREK'e, yüksek lisans eğitiminin inceliklerini ve verimli bilgilerini bize aktaran değerli hocalarım Prof. Dr. Ömer ÜRE'ye, Prof. Dr. Ramazan ARI'ya, Yrd. Doç. Dr. Ahmet Bedel'e teşekkürü bir borç bilirim.

Tez çalışmam boyunca her durumda yanımda olarak bana destek olan Zerrin GÜLDİKER'e, Esra TIRAŞ'a, Nihan Aslıhan TURAN'a, Aslı AKAR ÇELİK'e, Şenay KARAOĞLU'na, Ümran Memiş'e, Çiğdem Meryem PEKGÖZ'e, Eda ÖZKAN'a ve Murat BÜYÜKGÜMÜŞ'e tüm kalbimle teşekkür ederim.

Bana duydukları sonsuz güveni tez dönemimin her anında hissettiğim, her zaman yanımda olan, mutluluğumun yanında üzüntülerimi de paylaşan aileme; kocaman yüreğiyle her zaman kol kanat geren öğrencilik yıllarımdan beri izinden yürüdüğüm canım annem Nefise ALTINAY'a, sessizliğinin arkasında yaptığımız her işi başaracağımıza inancı tam olan babam Nevzat ALTINAY'a, bitiremeyeceğimi düşündüğümde hep moral veren ablam Betül ALTINAY TOPAL ve eşine minnetle teşekkür ederim.

ÖZET

Bu araştırmada lise öğrencilerinin White-Campbell psikolojik doğum sırası ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma 2014-2015 eğitim öğretim yılında Antalya ilindeki farklı liselerde öğrenim gören 371 öğrenci ile gerçekteşirilmifitir. Öğrencilerin psikolojik doğum sıralarını belirlemek için Türkçeye çeviri ve geçerlilik, güvenirlik çalışmaları Kalkan (2005) tarafından yapılan "White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri", Kariyer kararı yetkinlik beklentilerini belirlemek amacıyla Türkçeye çeviri ve geçerlilik, güvenirlik çalışmaları Işık (2010) tarafından yapılan "Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği" ve öğrencilerin kişisel özelliklerini öğrenmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Araştırma grubunu oluşturan 371 öğrencinin % 61,73'ü kız, % 38,27'si erkektir. Sınıf düzeyine baktığımız zaman ise; 10. sınıf öğrencileri % 50,68, 11. sınıf öğrencileri ise; % 49,32'dir. Öğrencilerin kardeş sıralamalarına baktığımız zaman ise; büyük çocuk olan öğrenciler % 36,93, ortanca çocuk olan öğrenciler % 25,33, küçük çocuk olan öğrenciler % 29,11 ve tek çocuk olan öğrenciler ise % 8,62'dir. Araştırmanın genel amacı çerçevesinde analizler için "Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı (SPSS 15.0)" kullanılacaktır; verilerin analizinde ise korelasyon ve regresyon modelinden yararlanılacaktır.

Yapılan analizler sonucunda; psikolojik doğum sırasındaki kendini ailesinde ortanca çocuk olarak algılama ile kariyer kararı yetkinlik beklentisinin tüm alt boyutlarında düşük düzeyde pozitif, kendini büyük çocuk algılama ile kariyer kararı yetkinlik beklentisinin tüm alt boyutlarında düşük düzeyde negatif, kendini küçük çocuk olarak algılama ile sadece hedef belirleme alt boyutunda düşük düzeyde pozitif anlamlı ilişkiler görölmüştür. Regresyon sonuçlarına baktığımızda ise psikolojik doğum sırası alt boyutlarının hepsinin birlikte kariyer kararı yetkinlik beklentisindeki varyansı yaklaşık %5'ini açıkladığı, tek anlamlı pozitif yordayıcının ortanca çocuk ve tek anlamlı negatif yordayıcının da büyük çocuk olduğu bulunmuştur. Bu bulgular ve mevcut literatür işığında sonuçlar tartışılmış ve sonraki çalışmalar ve uygulamalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Doğum Sırası, Kariyer Kararı, Yetkinlik Beklentisi, Lise Öğrencileri

ABSTRACT

In this research, the purpose is to study the relation between students' psychological birth order and career decision of perfection expectancy.

The research was carried out with 500 hundred high school students in various high schools of Antalya in 2014-2015 educational year. The 'White -Campbel Psychological Birth Order Inventory 'by Kalkan(2005) was made to know the psychological birth order of the students. In Turkish adaptation studies to determine the career decision of perfection expectancy' The Scale of Career Decision of Perfection Expectancy' and 'Personal Information Form' to get personal information were used. When we look at the 371 students in the research group, 61.73% are female and 38.27% are male. When we look at it based on grade breakdown, 50.68% of total research group are composed of 10th grade students and 49.32% are composed of 11th grade students. If we look at the population based on the order of sibling, 36.93% are the oldest children, 25.33% are middle children, 29.11% are youngest children, and 8.62% are only children. The importance and the contribution of the research to this field is to show to what extent the psychological birth order affects the career consultancy and the decision; also to show what kind of positive and negative outcomes bring this effect

Within the general framework of the research ,packaged software called' Social Sciences for Statistical Programme ' (SPSS 15.0) will be used for statistical analyses; for the analyses of the data, Correlation and Regression Model will be used also.

As the result of the analysis, self-perception as the middle child in psychologic birth order showed positive correlation with career decision self efficiency and self-perception as the big child showed negative correlation. Meanwhile, self-perception as the little child is just correlated positively with targeting subdimension. When we analyzed the regression results, it's observed that all subdimensions of psychological birth order explains nearly %5 of the variant in career decision self efficiency and the only positive precursor was the middle child and the only negative precursor was big child. In the light of this information and current literatures, results were discussed and suggestions were given for further research.

KEY WORDS: Psychological Birth Order, Career Decision, Perfection Expectancy, High School Students

TABLOLAR LİSTESİ

No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo A	Kişilerin Doğum Sırasına Göre Karakter Özellikleri	24
Tablo B	İlk Çocuğun Özellikleri	28
Tablo 1	Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri alt boyutları, Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği alt boyutlarından alınan puanlar arasındaki korelasyonlar, ortalamalar ve standart sapmalar	56
Tablo 2	Campbell Psikolojik Doğum Sırası Ölçeği Alt Boyutları İle Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeğinin Alt Boyutlarından Kendini Doğru Bir Şekilde Değerlendirmenin Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	58
Tablo 3	Campbell Psikolojik Doğum Sırası Ölçeği Alt Boyutları İle Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeğinin Alt Boyutlarından Mesleklerle İlgili Bilgi Toplamının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	59
Tablo 4	Campbell Psikolojik Doğum Sırası Ölçeği Alt Boyutları İle Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeğinin Alt Boyutlarından Hedef Belirlemenin Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	60
Tablo 5	Campbell Psikolojik Doğum Sırası Ölçeği Alt Boyutları İle Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeğinin Alt Boyutlarından Plan Yapmanın Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	61
Tablo 6	Campbell Psikolojik Doğum Sırası Ölçeği Alt Boyutları İle Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeğinin Alt Boyutlarından Problem Çözmenin Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	62
Tablo 7	Campbell Psikolojik Doğum Sırası Ölçeği Alt Boyutları İle Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Toplam Puanı Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	63

ŞEKİLLER LİSTESİ

No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	Temel Kariyer İlgilerinin Zaman İçerisinde Oluşumuna İlişkin Model.....	40
Şekil 2	Kariyere İlişkin Seçim Davranışını Etkileyen Kişi, Çevre ve Yaşantısal Faktörler Modeli	41
Şekil 3	Performans Modeli.....	42

KISALTMALAR LİSTESİ

Kısaltma	Anlamı
KKYBÖ-KF.....	Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Kısa Formu
SBKT.....	Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi
SBKK.....	Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE PSİKOLOJİK DOĞUM SIRASI İLE KARIYER KARARI VERME YETKİNLİK BEKLENTİSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

BÖLÜM I

GİRİŞ

Giriş bölümünde araştırmanın problemi üzerinde tartışılmış; araştırmanın amacı, probleme göre önemi, gerekçesi, sınırlılığı, sayıltıları ve araştırmada bulunan kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1.Problem

Kişinin psikolojik gelişimi, kişinin ailesinin davranış ve hareketlerinden etkilenmektedir. Kişinin psikolojik doğum sırasıyla bu davranışlar bağdaştırılabilir. Örneğin birinci çocuk veya tek çocuk olan bireyler ailede farklı bir ilgiyle karşılaşabilirler; ebeveynler birinci çocuk ile tek çocuklarına daha çok ilgi gösterebilirler. Çocuk daha sonra erişkin davranış ve tutumlarını benimseyebilir, bununla birlikte sorumluluk sahibi ve başkalarıyla işbirliğine yatkın olmaları muhtemeldir. Yapılan araştırmalarda kişilik üzerinde doğum sırasının etkileri görülmektedir (Atkinson, Atkinson ve Hilgard , 1995).

Alfred Adler kişiliğin üzerinde doğum sırasının etkilerinin olduğuna dikkat çeken ilk kuramcıdır. Adler'e göre kardeşlerin dünyaya geliş sıraları yani birinci, ikinci yada üçüncü çocuk olma her kişinin kendine farklı anlamlandırmalarına sebep olmaktadır. Ebeveynlerinin gözündeki yerleri kişiliklerinin gelişmesinde psikolojik doğum sırasından daha önemlidir (Çakır ve Şen, 2012).

En büyük çocuk, gösterilen ilgi büyüktür ve bir süre tek çocuk ve bütün ilginin üstünde olduğu için şımartılır. Ebeveynlere ve çevresine bağımlı, çok fazla çalışan ve sürekli ilklere bulunmak için çaba gösterebilir. Beklemediği bir anda karşısına bir kardeş çıktığında kendini ailedeki ilginin dışında bulur. Artık tek kardeş değildir. Yeni gelenin adeta beklenmedik misafir olduğunu, alışık olduğu sevgiyi ve ilgiyi elinden almaya hazırlandığına inanmaya hazırdır (Corey, 2007).

İkinci çocuk; çoğunlukla ilk çocuğun karşıtı özelliklere sahip olmaktadır. İkinci çocuğun konumu daha farklıdır. İlgii ilk günden beri başka bir kardeşle paylaşmaktadır. İkinci çocuk, önünde yarışacağı birinin olduğunu düşünerek her zaman tetiktedir, birinci çocuğa daha baskın olabilmek için kendini sürekli geliştirmek zorundadır. Bu gelişim çocuğa daha sonraki dönemlerinde rekabetçi bir tavır kazandırmaktadır. Böylece birinci çocuğun başarısız olduğu noktalarda başarıyı yakalayarak ebeveynlerinden veya öğretmenlerinden övgü kazanır. Büyük çocuk bir konuda yetenekliyse ikinci çocuk başka alanda fark edilmek için çaba sarfeder (Corey, 2007).

En küçük çocuk ebeveynlerin gözünün nurudur ve şımarık olmaları en önemli özelliklerindedir. Ailenin son çocukları kendine özel bir yol çizmekte ustadırlar. Çünkü ailedeki diğer bireylerin düşünemediği gibi düşünüp farklı yolları kullanmak için o yolları geliştirebilirler (Corey, 2007).

Tek çocuk ise daha farklıdır çünkü kendine has sorunları bulunmaktadır. En büyük çocuğun bazı niteliklerine sahiptirler fakat diğer çocuklarla arkadaşlıkları olmasına rağmen, örneğin; arkadaşlarıyla birlikte faaliyet yapmayı ve paylaşmaktan hoşlanmayabilirler. Ebeveynlerle ilgili farklı düşünceleri olduğu için yetişkinlerle başa çıkma yöntemleri vardır. Tek çocuk sık sık ailesi tarafından şımartılır ve anne babasından birisine ya da her ikisine birden bağımlı olabilir. Her zaman ilgi odağı olmak isteyebilir ve bu konumu tehlikeye düştüğünde de durumun haksızlık olduğunu düşünebilir (Corey, 2007).

Aile içerisinde etkin olan psikolojik doğum sırası bireyin yaşam biçiminde etkindir (Gfroerer, Gfroerer, Curlette, White ve Kern, 2003). Psikolojik doğum sırası bireyin karakter gelişiminde ve kişisel özelliklerini göstermesinde önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu anlamda yapılan çalışmalarda bireyin psikolojik doğum sırası ile bireyin stresle başa çıkma yöntemleri, akademik başarısı, aile içindeki iletişim, meslek ilgileri gibi değişkenler arasında ilişkili olduğu belirlenmiştir (Kalkan 2005). Doğum sırası ayrıca alışkanlıkların, deneyimlerin, meslek seçiminin, karşı cinsle ikili ilişkilerine bireyin hayatını devam ettirmek istediği yerle ilgili kararları üzerinde de etkindir (Suloway, 2007).

Kariyer kavramı, Türk Dil Kurumu'nda, *“bir meslekte zaman ve çalışmayla elde edilen asama, başarı ve uzmanlık”* diye belirtilmektedir (TDK, 2014). Kariyer gelişimi çocuk yaşlarda başlayıp bireyin yaşadığı hayatı boyunca devam eden bir süreçtir (Ginzberg, 1984; Super, 1990). Genellikle 15-18 yaşlar arasını içine alan lise yılları, birey ve meslekler hakkındaki düşüncelere dayanarak, elde ettiği bilgilerden yola çıkarak geleceğe ilişkin mesleki kararını oluşturmaya çabaladığı bir dönemdir (Yeşilyaprak, 2013).

Günümüzde kariyer, işin yeniden gözden geçirilerek kişi için anlamı olan; psikolojik olarak ise kişiyi doyurucu bir süre olarak görülür. Böyle dönemde devam etme yerine, bilgileri edinme, kendine odaklanma ve geliştirme daha çok önem kazanmaktadır (Erdoğmuş, 2003). Kariyer gelişimi sadece yapılan işe devam etme olayı değildir, bunun yanında iş ile ilgili gerekli becerilerin kazanılması, yapılan iş ile ilgili eğitimin alınması, iş arama ve iş bulmayı da içinde barındırır (Sampson, Lenz, Reardon ve Peterson, 1999).

Kişi yaşadığı hayat boyunca karar vermesi gereken bir çok olayla karşılaşmaktadır. Karar vermesi gereken olaya göre kişinin hayatını belirleyecek mesleki, sosyal, kişisel, eğitsel ve ekonomik kararlar alabilmektedir. Ergenlerse arkadaş seçme, boş zaman değerlendirme konularında kararlar verirken diğer yandan ise alan ve meslek seçimine yönelik karar verme sürecini yaşamaktadırlar (Mutlu, 2011).

Hala okuyan veya kariyerine yeni başlayacak kişiler için kariyer gelişimi planında beş basamak bulunmaktadır ve bu basamaklar sırası ile şu şekildedir;(a) ilk başta kişi kendi kendini değerlendirmeli, b)iş ile ilgili olanakları araştırmalı, (c) bu olanaklar doğrultusunda kendine bir plan oluşturmalı,(d) planı doğrultusunda harekete geçmeli ve(e)çıkışları değerlendirmelidir (Uğurlu, 2007).

Kendini değerlendirme aşamasında kişinin; Bireysel vizyonunu, kişilik özelliklerini, güçlü ve zayıf yanlarını, bireysel ihtiyaçlarını, ilgi alanlarını, değerlerini, sahip olduğu becerilerini değerlendirmesi gerekmektedir (Mavisu, 2010).

Birey kariyer gelişimi içerisinde bazı kararlar verir, seçenekler içerisinde seçim yapar, kendi şartları dahilinde mesleki rolleri ve hayatındaki diğer rollerini sürdürerek kariyerini oluşturmaya çalışır. O zaman meslek seçiminin kişinin kariyer planlamasının bir parçası olduğunu ancak kariyerin, seçimlerin ötesinde bireylerin birtakım sorumluluklar üstlenerek yarattığı ve biçimlendirdiği bir dönem olduğu söylenebilir (Yeşilyaprak, 2011).

Ayrıca yaşamlarında karar alıp verme aşamasında tek başına yalnız olan kişilerin bazı olaylarda farklı bireylerin kişisel onayına sıklıkla ihtiyaç duydukları ve öz güvenlerinde problem yaşadıkları söylenebilir (Sauermann, 2005).

Bunlara bakılarak psikolojik doğum sırasıyla ilgili kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt ölçeklerine bakılarak kariyer tercihlerini etkileyip etkilemediği ile ilgili cevaplar alınabilmektedir.

1.2.Amaç

Bu çalışmanın amacı; araştırmada lise öğrencilerinin psikolojik doğum sırası ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki soruların cevapları aranacaktır:

a- Psikolojik doğum sırası alt boyutları ile “kariyer kararı yetkinlik beklentisi” arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır ?

a₁. Lise öğrencilerinin “psikolojik doğum sırası” alt boyutları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutlarından “kendini doğru bir şekilde değerlendirme” alt boyutu arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

a₂. Lise öğrencilerinin “psikolojik doğum sırası” alt boyutları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutlarından “mesleklerle ilgili bilgi toplama” alt boyutu arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

a₃. Lise öğrencilerinin “psikolojik doğum sırası” alt boyutları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutlarından “hedef belirleme” alt boyutu arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

a₄. Lise öğrencilerinin “psikolojik doğum sırası” alt boyutları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutlarından “plan yapma” alt boyutu arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

a₅. Lise öğrencilerinin “psikolojik doğum sırası” alt boyutları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutlarından “problem çözme” alt boyutu arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

a₆. Lise öğrencilerinin “psikolojik doğum sırası” alt boyutları ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi toplam puanı arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?

b. Lise öğrencilerinin psikolojik doğum sırası alt boyutları, kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutlarını anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

b₁. Lise öğrencilerinin psikolojik doğum sırası alt boyutları, kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutlarından “kendini doğru bir şekilde değerlendirme” alt boyutunu anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

b₂. Lise öğrencilerinin psikolojik doğum sırası alt boyutları, kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutlarından “Mesleklerle ilgili Bilgi Toplama” alt boyutunu anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

b₃. Lise öğrencilerinin psikolojik doğum sırası alt boyutları, kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutlarından “hedef belirleme ” alt boyutunu anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

b₄. Lise öğrencilerinin psikolojik doğum sırası alt boyutları, kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutlarından “plan yapma” alt boyutunu anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

b₅. Lise öğrencilerinin psikolojik doğum sırası alt boyutları, kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutlarından “problem çözme” alt boyutunu anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

b₆. Lise öğrencilerinin psikolojik doğum sırası alt boyutları, kariyer kararı yetkinlik beklentisi toplam puanını anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

1.3. Önemi ve Alana Katkısı

İnsanlar yaşadıkları hayatla ilgili günün her saati yeni kararlar vermektedirler. Kariyer ile ilgili kararlar ise insanların almak zorunluluğu bulunan en zor kararlardan bir tanesidir (Gati ve Asher, 2001; Gati ve Tal, 2008). Kariyer karar verme tanımı, psikolojide araştırma bölümlerinde önemli olmaya başlamıştır (Betz, 1992; Tinsley, 1992).

Genellikle 15-18 yaşlar arasını içine alan lise yılları, birey ve meslekler hakkındaki düşüncelere dayanarak, elde ettiği bilgilerden yola çıkarak geleceğe ilişkin mesleki kararını oluşturmaya çalıştığı bir dönemdir (Yeşilyaprak, 2013).

Ebeveynlerin, çocukların dünyaya gelme tarihlerine göre aile içinde aldıkları roller ve çocuklar üzerinde uyguladıkları çocuk yetiştirimi her ailede değişiklik gösterebilmektedir. Bu durum, Adler’in üstünde durduğu psikolojik doğum sırasının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bireyin kişiliğinin gelişmesinde psikolojik doğum sırası gerçek doğum sırasının önüne geçebilir (Campbell, White ve Stewart, 1991; Gfroerer

ve diğeri, 2003). Diğeri bir deyişle, ailede ilk dünyaya gelen çocuk, ortanca veya tek çocuğun tarzını, kişilik özelliklerini gösterebilir (Campbell, White ve Stewart, 1991).

Yapılacak olan araştırma içerisinde uygulanacak ölçeklerle lise öğrencilerinin psikolojik doğum sırası ile kariyer beklentileri, kariyer kararsızlıklarını ve kariyer kararlarını ve seçimlerini belirleyen bilgiler etkili olacaktır. Bu nedenle geleceğin kariyer yapısını ve duvarını meydana getirecek olan kişilerin istekleri, yetenekleri belirlenerek, psikolojik doğum sırasının kariyer anlayışına uyumlu olup olmadığına bakılarak bireylere yardımcı olup kendilerini geliştirebilmelerine yardımcı olabilecek bulguları elde etmeyi ve bu tez çalışması ile, hem psikolojik doğum sırası hem de kariyer kararı verme yetkinlik beklentisi arasında bir bağlantının olup olmadığını bilgilerle elde etmek amaçlanmaktadır.

1.4.Sayıtlar

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinde gönüllülük esas alınarak kendilerine uygulanan ölçme aracındaki soruları içtenlikle cevaplamışlardır.

1.5.Sınırlılıklar

Bu araştırmanın verileri, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Antalya ilinde bulunan ve eğitim veren ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan 10. ve 11. sınıf 371 öğrenciden oluşmaktadır. Bu nedenle çalışmada elde edilen bulgular aynı özelliği taşıyan bireylere genellenebilir.

Kişilerin psikolojik doğum sıraları "White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri"nden aldıkları puan ile sınırlandırılmıştır. Kişilerin karar vermeleri ise "Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği"nden aldıkları puan ile sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Gerçek Doğum Sırası : Aile içerisinde çocukların kronolojik olarak dünyaya geliş zamanını gösteren bir kavramdır (Çakır ve Şen, 2012:58).

Psikolojik Doğum Sırası : Ebeveyn arasında çocukların durumlarını algılamaları ve bununla ilgili hayatlarını konumlandırmalarıdır (Stewart, Stewart ve Campbell 2001).

Yetkinlik Beklentisi : Bireyin bir durumu üretmesi için gerekli olan davranışı yeteneği ile başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi ile ilgili inancıdır (Bandura, 1977:193).

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi : Kariyer gelişimi için önemli olan (1) bireyin kendini doğru bir şekilde değerlendirebilmesi (2) mesleklerle ilgili bilgi toplaması (3) hedef belirlemesi (4) gelecek için plan yapması ve (5) problem çözebilmesi gibi bazı kariyer görevlerini gerçekleştirmede bireyin kendine olan güvenidir (Betz,2000:215).

BÖLÜM II

İLGİLİ LİTERATÜR

Bu kısımda Psikolojik Doğum Sırası ve Psikolojik Doğum Sırasının Önemi ve Etkileri kavramları üzerinde durulmuş, Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı ve kuramla ilgili olarak Yetkinlik Beklentisi, Kariyer Kararı ve kavramlar arasındaki ilişki anlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Yetkinlik Beklentisi ve Psikolojik Doğum Sırası ile ilgili Yurtiçi ve Yurt Dışı araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Psikolojik Doğum Sırası

2.1.1. Doğum Sırası Kavramı

Doğum sırası kavramını iki başlık altında incelememiz mümkündür. İlk olarak doğan kişilerin tarihsel olarak dünyaya geliş sırasındaki farklılıkları ifade eden "Gerçek Doğum Sırası" ; ikincisi ise doğan kişilerin aile içindeki durumları, kardeşler arasındaki ilişkileri ve anlaşmaları, anne-babanın gözündeki yerlerini belirleyen hareketlerini gösteren "Psikolojik Doğum Sırası"dır.

2.1.1.1. Gerçek Doğum Sırası

Çakır ve Şen'e (2012) göre gerçek doğum sırası çocukların aile içerisinde dünyaya geliş sırasını tarihsel olarak ifade eden bir kavramdır. Gerçek doğum sırası, her ailede benzer özellikler göstermektedir (Başaranoğlu, 2011).

Bireysel Psikolojinin kurucusu Alfred Adler'e göre gerçek doğum sırası, ailedeki bir konumdur ve çocuğun dünyaya geliş sırasını gösterir. Birinci çocuk, ikinci çocuk, üçüncü çocuk... yedinci çocuk gibi. Çocukların hayatlarının farklı dönemlerinde belirleyici niteliklere sahip konumlarına (psikolojik doğum sırası alt ölçekleri) işaret eden doğum sırası geçmiş tecrübelerle sahip olabilmektedir. psikolojik doğum sırasının herhangi bir alt ölçeği bir başkasından iyi veya kötü değildir. Her konumun misyonu olup ve yetişkinlikteki özellikler, bu görevlerin çocukluk döneminde nasıl yerine getirildiğini

yansıtır. Gerçek doğum sırasının özellikleri, her ailede benzer özellikler gösterir (Shulman ve Mosak 1977).

2.1.1.2. Psikolojik Doğum Sırası : Bireysel Psikoloji kuramı kişilerin ebeveynlerin durumuna ve kardeşlerarası ilişkilerine önem veren ve aile, kardeş ilişkilerinde en geniş açıklamaları yapan bir yaklaşım olmaktadır. Bireysel Psikolojinin kurucusu Alfred Adler'e göre gerçek doğum sırası ailedeki konumu gösteren, bireyin kardeşleri arasında dünyaya kaçıncı sırada geldiğini göstermektedir (Kalkan ve Koç 2008).

Adler bireyin özelliklerine ve doğum sırası arasındaki bağlantının önemine zaman zaman dikkat çekmiş, çocuğun aile içindeki yeri hakkında algısı ve kişisel ilişkileri hakkında yorumundan dolayı ilk, ortanca, son ve tek çocukların değişik meyillerinin olduğunu ve bu eğilimlerini geliştirdiklerini iddia etmiştir (Çakır ve Şen, 2012).

Anne ve babalar, çocuklarının dünyaya geliş sıralarına bağlı olarak farklı roller üstlenirler ve farklı eğitim yöntemleri uygularlar. Bunun sonucunda, Adler'in ifade ettiği psikolojik doğum sırasının etkileri ortaya çıkmaktadır. Psikolojik doğum sırası çocuğun kişilik gelişiminde oldukça etkili olup bu sıra, çocuğun gerçek doğum sırasını yansıtmayabilir. Başka bir ifadeyle, ailesinin son çocuğu olan bir kişi, büyük çocuğun yaşam stili ve karakter özelliklerini sergileyebilir. Böyle bir durumda gerçek doğum sırasına göre son çocuk olan bu kişi, psikolojik doğum sırasına göre aslında ilk çocuktur. Kişilik gelişiminde de gerçek doğum sırasına göre daha fazla önem atfedilen psikolojik doğum sırası, çocuğun yaşam biçiminin gelişiminde önemli rol oynar. Çocuğun karakterini, dünyaya geliş sırasından çok kendisini aile içinde nasıl algıladığı belirler. Adler'e göre ailedeki her çocuk aynı ortama doğmaz. İkinci doğan çocuk, ilk çocuğa göre farklı bir ortamda dünyaya gelir ve bu durum, psikolojik doğum sırasının önemini vurgular (Başaranoğlu, 2011).

Adler gerçek doğum sırasından söz ederken bireyin ebeveyn ortamındaki durumunu benimsemesini, psikolojik doğum sırasının öneminden bahsetmektedir. Çünkü bireyin kardeşler arasındaki kronolojik sırası ile kendi durumunu algıladığı pozisyon farklı olabilir (Stewart ve Campbell, 1998). Ailede birinci bebek olarak dünyaya gözlerini açan bireyin birtakım pozisyonlarda ailenin ortanca çocuğunun yaşam stili ve özelliklerini belirtmek,

aile içindeki psikolojik mevkisinin kişinin benlik algısıyla çok ilişki içerisinde olabileceğini göstermektedir (Odacı ve Kalkan, 2007).

Psikolojik doğum sırası, bireylerin hayat tarzlarını belirleyen faktörler arasındadır. Geçmişe bağlı olarak bireyin aile ilişkilerini tanımlarken, bugünle ilgili olarak da bireysel amaçlar ve kişiler arası ilişkilerle ilgili ipucu verir. Bireyin tutum ve davranışlarının şekillenmesinde de önemli bir role sahiptir (Kalkan ve Koç, 2008).

2.2.Doğum Sırasının Önemi Ve Etkileri

2.2.1.Karakter özellikleri :

Kevin Leman'a göre doğum sırası ne tip bir insan olacağınızı, nasıl bir insanla evleneceğinizi, hangi tür işleri seçeceğinizi, hatta nasıl bir anne ya da baba olacağınızı güçlü bir şekilde etkilemektedir. Hayatımızda sahip olabileceğimiz en yakın ilişki ailemizdir. Ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişki çok önemli olmakla birlikte akıcı ve dinamiktir. Yeni bir çocuk doğduğu anda bütün aile ortamı değişir. Aile çevresine giren her çocuğa anne ve babanın nasıl davrandığı, o çocuğun varacağı noktayı ve karakterini büyük ölçüde belirler (Leman, 1997).

TABLO A: KİŞİLERİN DOĞUM SIRASINA GÖRE KARAKTER ÖZELLİKLERİ

Doğum sırası	Karakter özelliği
Tek çocuk	<p>Şımartılmıştır.</p> <p>Yetişkinlerin daha yetenekli olduğunu düşündüğü için kendini beceriksiz hisseder.</p> <p>Konumundan memnundur, kendini özel hisseder.</p> <p>Benmerkezcidir. İşbirliğini reddedebilir.</p> <p>İşlerini başkasının yapmasını bekler.</p> <p>İstedikleri olmazsa kendini haksızlığa uğramış hisseder ve bunları elde etmek için oyunlar oynar.</p>
İlk Çocuk	<p>Belli bir süre yalnız olduğu için ilginin merkezi olmaya alışkındır.</p> <p>İkinci çocuğun doğumuyla birlikte sevilmediğini ve ihmal edildiğini hisseder.</p> <p>Diğer çocuklar üzerinde üstünlük kurması gerektiği inanır.</p> <p>Doğru olmak, çoğunlukla kontrollü olmak önemlidir.</p> <p>Gelenek ve kurallara uygun davranarak ailenin dikkatini yeniden çekmeye çalışır.</p> <p>Başarısız olursa aykırı davranmayı seçer.</p> <p>Sorumluluk duygusu gelişmiştir ve cesaretlidir.</p> <p>Başkalarını korumaya ve onlara yardım etmeye çalışır.</p>
Ortanca Çocuk	<p>Ne büyük çocuğun haklarına, ne de küçük çocuğun ayrıcalığına sahiptir.</p> <p>Hayatı adaletsiz bulur.</p> <p>Sevilmediğini hisseder.</p> <p>Arada sıkışmış gibidir.</p> <p>Ailede yeri yokmuş gibi hisseder.</p> <p>Aile içinde problem çocuk olabilir.</p> <p>Uyumludur.</p> <p>Zamanla hem büyük hem küçük kardeşin üstesinden gelmeyi öğrenir.</p>
Son Çocuk	<p>Tek çocuk gibi davranır.</p> <p>Herkesi kendinden daha büyük ve yetenekli görür.</p> <p>Kendini en küçük ve en zayıf hisseder, dikkate alınmayabilir.</p> <p>Kendi istediğini elde edebilmek için ailenin patronu olabilir.</p> <p>İşleri başkasının yapmasını bekler.</p> <p>Karar verebilir, sorumluluk alabilir.</p> <p>Aşağılık duygusu geliştirebilir ya da tam tersi davranıp diğer kardeşleriyle başa çıkmayı öğrenebilir.</p> <p>Hep bebek kalır.</p> <p>Eğer 3 kardeşin sonuncusuysa, ilk kardeşle daha iyi anlaşır.</p>

Kaynak: Don Dinkmeyer, Gary D. McKay, and Don Dinkmeyer, Jr., Parent Education Leader's Manual Coral Springs, F.; CMTI Press. Akt., 1978. <http://www.childdevelopmentinfo.com>

Adler'e göre psikolojik doğum sırasının oluşmasında ve devamında, kardeşlerin yaş farkları, çocuklardaki zihinsel engellilik durumu, kardeşinin fiziksel durumu veya vefatı, farklı cinsiyet durumları, ailedeki değişimler (boşanma,ayrı yaşama vb.), üvey kardeşin olup olmaması, bireylerin çocuk büyütme tarzlarındaki sosyal ve kültürel özellikler daha fazla rol oynar. Örneğin, büyük ve kalabalık olan ailede ilk çocuk ile diğerler kardeşler arasındaki fazla yaş farkı var ise, bu çocuğun gerçek doğum sırasında en büyük olmasına karşın, tek çocuğun ya da ortanca çocuğun özelliklerinden oluşabilir yahut ortanca kardeş en büyük çocuğun karakterinin özelliklerini taşıyabilir (Carlson, Watts, ve Maniacci, 2006; Eckstein, 2000; Ferguson, 1999).

2.2.2.İlk Çocuk:

Ailede ilk çocuk ikinci çocuk gelince tacını yitirmiş bir kraldır.Uzun bir zaman çevresinin merkezi ve tek ilgi odağıyken, her çeşit ilgi kendisinde olurken yeni doğan kardeşin varlığı her şeyin bozulmasına sebep olur. Çevresinin ilgisi ve sevgisi artık yeni doğan bebeğe bölünür. İlk çocuktan yaşından ötürü anne ve baba kardeşlerden fazlasını bekler. Büyük çocuk gücünden, yeteneğinden dolayı ilk dönemlerde doğal bir liderdir kardeşlerinin. Fakat yine de anne ve babanın eleştirileri en çok ona yöneliktir. Çocukluk yıllarının bu döngüsü daha sonra bir yaşam biçimine dönüşür. Büyük kişi yaşamında otoriteden, gücünden ve olanakları başkalarının öne geçmesinden korkabilir (Yanbastı, 1990). Bu nedenle büyük çocuklar güce ulaşmak için mücadele ederler, kurallara uyarlar ve sahip olduğu konumu elde edemezlerse bunun üzüntüsünü yaşayabilirler (Adler, 1994).

İlk çocuklar liderlik vasıfları daha baskındır. Büyük çocuklar kuralcı, işlerinde düzen sahibi, ailede ve arkadaşlar arasında yönlendirmesi yüksek, çevresindeki insanlara ve özellikle kardeşlerine tavsiyelerde bulunan, karakter yapısında ilişkilerinde diğer kardeşlerinden daha sert, sorumluluk alan kişidir. Başarı önemlidir, kaybetmekten hoşlanmazlar ve kendilik değerleri diğer çocuklara oranla fazladır (Stewart, 2004).

İlk doğanlarda iki temel tip görülebilir: yumuşak başlı ve insanları memnun etmek isteyen ya da güçlü bir iradeye sahip ve saldırgan. Yumuşak başlı bir ilk doğan, çevresince örnek gösterilen biridir. Bu bireyler güvenilir ve vicdan sahibidir. Kendilerinden bir şey yapmaları istendiğinde “Evet annemim... Peki babacım... Tabi ki yaparım...” gibi şeyler

söylerler. Bu kişiler iyi birer öğrenci ve iyi birer çalışandır. Çok güçlü bir takdir edilme arzuları vardır. Hırslı ve can sıkıcı, klasik bir ilk doğan örneği ise işlerine gömülen ve işlerini istediği gibi yürütebilmekten memnun kişilerdir. Çok yüksek beklentileri ve kuvvetli bir lider olma ihtiyaçları vardır (Leman, 1997).

Aile içindeki diğer çocuklar da başlangıçta kendi durumlarını aynı şekilde diğer kardeşine devreder, ama bu devretmeyi ailedeki en büyük çocuk kadar acı biçimde hissetmezler, çünkü daha önce başka kardeşleriyle birlikte yaşayarak bunu deneyimlemiştir, kardeş olduktan sonra anne ve babanın ilgi ve sevecenliğine hiçbir zaman tek başlarına sahip olmamışlardır. En büyük çocuğun konumunda ise ortaya çıkan sorunlar farklı ve daha çok kapsamlıdır. Büyük çocuktan kardeşi doğduktan sonra anne ve babasının eskisi gibi gösteremediği şefkati ve ilgiyi hemen kabullenmesini beklemek yanıltır hırçınlaşsa da küsüp darılsa da sorun kendisinde değildir. Anne ve babanın çocuğu sevgilerinden şüphe duymayacak şekilde büyütmesi, aile içerisindeki bulunduğu konumunun tehlikede olmadığını anlatması, anne ve babanın kardeşin doğumundan önce çocuğu doğacağına hazırlaması ve doğacak kardeşi için büyük çocuğa görev vermesi oluşacak olumsuz sonuçlar yok edilebilir. Fakat ikinci çocuk doğduğu zaman azalan ilgi ve sevgiyi büyük çocuk anne ve babasından alabilmek için ne yapacağı hakkında düşünür ve zorbaca davranışlar sergiler, anne ve babaya hırçınlıkla istediğini yaptırmaya çabalar. Sonunda anne ve babanın sabrını taşırır ve akla gelebilecek her çareye başvurarak alabildiğine sert şekilde savaşı sürdürür. Aslında annesinin sevgisini yeniden kazanmak için savaşır durmuş, ama sonuçta bu sevgiyi tümüyle kaybetmiştir. Bir kardeşin doğumuyla kendini ikinci plana atılmış hissedip, bunu değiştirmeye çabaladığında sonuç ise gerçekten ikinci plana itilmek olmuştur. Bu durumda kaygılarında haklı olduğu hissine kapılır (Adler, 1998).

Doğum sırasının kişinin akademik başarısı üzerine etkisini araştıran çalışmalara bakıldığında, en iyi eğitimi ilk doğan çocuk aldığı görülmüştür. En son çocuk ise eğitim konusunda dezavantajlıdır. Anne ve babalar ilk doğan çocuklarının eğitimine çok özen gösterirler, onların başarısına odaklanırlar ama son doğanların başarıları hakkında kayıtsız kalırlar (Liang, 1995).

Büyük çocukların birçok dezavantajı da vardır. Öncelikle, ilk doğan çocuklar büyük baskı altındadır. En büyük çocuk üzerindeki baskının çoğu disiplin ve bir çok durumda da cezalandırma şeklindedir. İlk çocuklar, kendilerinin tüm kurallara uymalarına karşın kardeşlerinin daha rahat yetiştirildiğini düşünürler. Gerçek olan şudur ki, her yeni doğan çocukta kurallar biraz daha gevşetilir. Disiplinin yanı sıra, ilk çocuklar işlerin çoğunu da yüklenmek zorunda kalır. Ailede bir iş yapılacaksa ilk başvuru ilk çocuklardır. Çoğu zaman da küçük kardeşler bakmak zorunda kalırlar. Ebeveynler, ilk doğan çocuklarından çok fazla şey beklerler. Mesleki açıdan genellikle anne veya babanın izinden yürümeye zorlanırlar. Eğer ilk doğan çocuk erkekse, “veliaht” olması için baskı yapılır. Etrafında sadece yetişkin rol modelleri olduğu için onlar da küçük birer yetişkine benzerler. Okul hayatında da bu çocuklar, anne babalarının takdirini alabilmek için hep iyi not almaya uğraşırlar. Onların okulda yaptıkları her çalışma, resim veya el işi de aileleri tarafından büyük ilgi görür. İlk doğanlar, okul hayatları boyunca buzdolabının kapısı üzerinde eserlerini sergileme fırsatı bulurlar. İlk doğan kızlar, erkekler gibi “tahtın varisi” olarak o kadar da baskı görmeseler de çok fazla sorumlulukları vardır. Büyük kız çocukları genellikle çok güvenilir ve sorumluluk sahibi olurlar. Bu nedenle de “anaç” tavrılar sergilerler (Leman, 1997: 56-58).

TABLO B: İLK ÇOCUĞUN ÖZELLİKLERİ

Özellik	Olumlu Yönleri	Olumsuz Yönleri
Mükemmeliyetçi	Herşeyi iyi yapar.	Kendi performansına ilişkin acımasız ve tatminsizdir.
Azimli	Hırs,başarı yönelimlidir.	Her zaman büyük baskı altındadır.
Organize	Herşeyin idaresini üstlenebilir.	Hayatında esnekliğe yer yoktur.
Bilimsel	Sorunları detaylı düşünüp çözüm bulabilir.	Bazen çok fazla düşünür,son derece ciddi olur.
Listeci	İşlerin yürümesini sağlar,gideceği yön bellidir.	Kendini sıkıştırır; listesinin kölesi olur
Mantıklı	Kompulsif (tekrarlayan) Davranışın tuzaklarından kaçınır.	Haklı olmadığında bile haklı olduğuna inanır
Lider	Ailesinde, arkadaş çevresinde önemli rol oynar.	Çok şey yapması beklenir;herkes ona yüklenir
Uyumlu	İyi bir insan olarak tanınır.	Kolayca kandırılabilen biri olarak tanınır.
Agresif	Hayatta hem önderdir, ona hayranlık duyulur	Bencillik ve başkalarını hiçe saymaya meyillidir.

Kaynak:(Leman, 2011: 66).

2.2.3.Ortanca Çocuk:

Büyük ve küçük kardeşlerine göre, ortanca çocuklar gelişme dönemlerinde daha şanssız bir konuma sahiptirler. Büyük kardeş otoritesi ve sürekli şımartılan küçük kardeş arasında sıkışıp kaldığı için kişilik özelliklerini tam olarak sergileyemezler. Bazı ortanca çocuklar içine kapanık olurken bazıları ise çok sosyal bir kimlik kazanır. Ortanca çocuklar, ebeveynlerinin dikkatini üzerlerine çekebilmek için gereksiz davranışlar sergileyebilirler (MEGEB, 2007). İkinci çocukta anne-babanın ilk çocuğa göre daha ılımlı ebeveyn tutumlarına sahip olması olası iken, ortanca çocuk kendisinden daha üstün gördüğü büyük kardeşi ile rekabet halinde büyümektedir. Bu nedenle otoritelerle sorun yaşamayan fakat yetersizlik duygusu ve özgüvenle baş etmeye çalışan ve sürekli rekabet eden bir kişilik yapısı geliştirmesi olasıdır (Memet, 2010).

İkinci çocuk hiçbir zaman odak noktası olmamıştır. Yönlendirenler yanındadır, bu durumdaki ortanca çocuklar ailenin ilk çocuğun engellemelerine dikkat ederek ve uygulamaktan vazgeçerek yolunu çizmek basit olabilir (Adler,1994). Hem kişiden bilinçli ve özellikleri birinci kardeş ile kişiden sonra doğan kardeşin yarattığı problemlerle başa çıkmak durumunda kalmaktadır. Bu konum ikinci çocuğun, kardeşlerinden daha zayıf özelliklerinin olduğu düşüncesini kanıtlamaktadır ve kendi yaşındakilerle yarış içerisinde olmasına yol açabilir.. Diğer kardeşleri kadar yetenekli olmadığı inancı ortanca çocuğun gelecek yıllardaki yaşamında ya tepki gösteren ve kendini geçme hırsları olan ya da yenilmeyi kabul ederek kötümser karakter oluşmasına sebep olabilir (Geçtan, 1998).

Ortanca çocuk, diğer kardeşlerinden daha fazla arkadaşlarıyla beraber vakit geçirmek isterler. Arkadaşlar, ortanca çocuk için çok önemlidir. Ödül kazanmak ve başka kişilerce tanınmak için ortanca çocuk ailesinin dışına çıkıp, kendisini özel hissedeceği başka bir “aile” kurar. Ortanca çocuğun tam tersi olarak ilk doğan çocukların genelde az arkadaşı vardır.Ortanca çocuklar çok iyi bir takım oyuncusu olurlar. Araştırmalar göstermiştir ki, ortanca çocukların ilk doğanlar ya da tek çocuklar kadar takıntılıları yoktur. Ortanca çocuğun en büyük avantajı, büyük kardeşin hayatın zorlu kısımlarını onun için temizlemiş olmasıdır. Alfred Adler, ortanca çocuğun oldukça güvenli bir pozisyona sahip

olduğunu düşünür. Ama çok parlak bir ablaya ya da ağabeye sahip olarak doğan ikinci çocuğun sorunlarla karşılaşacağını da kabul eder (Leman, 1997).

Bazen en büyük çocuğun yarışı kaybettiği olur, bazen de kardeşler arasındaki üstün konumunu elinde tutmayı başarır en büyük çocuk, böylelikle ikinci çocuğu geri plana itilir. Bu durumda da üzülen, acı çekecek olan ikinci çocuktur. Kendisinin erkek, ikinci çocuğun kız olması durumunda en büyük çocuğun durumu hayli zorlaşır. Erkek kardeşin(büyük), kız kardeş tarafından yenilgiye uğratılma tehlikesi baş gösterir, böyle bir şey de yaşadığımız şu andaki koşullarda yüz kızartıcı bir olay olarak anlaşılmaktadır. Erkek kardeş ile kız kardeş arasında iki erkek ya da iki kız kardeş arasındakinden daha büyük bir gerilim yaşanır. Erkekle kız arasındaki savaşta, kız çocuk doğa tarafından kayrılmış durumdadır; on altı yaşına kadar kızlar gerek bedensel, gerek zihinsel bakımdan erkeklerden daha çabuk gelişir. Bazen erkek kardeş kız kardeşiyle arasında olan çekişmeden kolaylıkla pes edip, cesaretini yitirir. Bazen hileye, sakıncalı bir takım hüner ve marifetlere yönelerek, yalana başvurur. Fakat kardeşler arasında olumsuz gelişmelerin önlenebileceği bir aile varsa, eşit haklara sahip işbirliği içinde çalışmaya istekli üyelerin oluşturacağı birlik ve bütünlük içindeki bir ailedir bu ; öyle bir ailede de çocuklardan hiçbiri rakipleri olduğunu, zamanını savaşmakla geçirmesi gerektiğini düşünmez (Adler, 1998).

2.2.4.Küçük Çocuk:

En küçük kardeş kendine özgü bir karakter oluşturmaktadır. Diğer kardeşlerinden farklı bir ortamda büyür. Anne baba için öteki kardeşlerinden ayrı bir çocuktur. Hepsinin en küçüğü olduğundan özel ilgi ve sevgiyi görür. Kardeşlerin en küçüğü olduğu için fiziksel olarak da onlardan ufacıktır; öteki kardeşler erişkin insan durumuna geldiği için, küçük çocuk anne babasına ihtiyaç duyduğu bir dönemdedir. Bundan dolayı, diğer kardeşlerin hepsinden daha sıcak ve farklı bir atmosfer içinde büyür (Adler, 2013).

Evin en küçüğü başka bir kardeş olmadığı için çekişme halinde olduğu biri ya da annenin kendisiyle geçireceği zamanı kimseyle paylaşmak zorunda değildir. Ailenin en küçüğü bazen ailenin ilgisini almayacağı bir dönemde dünyaya gelebilir ve kendini aile içinde düşünemeyebilir. Şımartılarak büyütülür. Çevresi onunla evin sevimli bir küçük

yaramaz çocuğu olarak ilgilenir. Büyüklerin gözünde çocuk kalır. Bu konum çocuğun bencil davranışlar içine girmesine, sürekli bir yetersizlik duygusu yaşamasına neden olabilir (Yanbastı, 1990).

Her zaman ailenin bebeği olarak görülen en küçük çocuk, zaman zaman ailenin şımartılmış olanıdır. Etrafındakiler için küçük “prens” ya da “prens” olarak tanımlanırlar. Sık sık aile içerisinde fazla önemli olmazlar ve bu durum aile içerisinde her zaman en son kişi olarak kalırlar (Çakır ve Şen, 2012).

En küçük çocuk aile içindeki konumu sebebiyle her zaman büyük kardeşi taklit etmeye hatta mümkünse geçmeye çalışır. İlk başta yetersizlik duygusu olan küçük çocukların toplumsal ilerlemesi daha güç olabilir. Kendini kanıtlamaya çalışmak yerine toplumu önemsememeye başlayabilir. En küçük çocuk olmak, çoğu zaman kişinin kendini değerli ve güçlü bir kişilik olarak hissetmesine yol açabilir çünkü genellikle aile tarafından şımartılmışlardır ve arkalarından doğan başka kardeşi doğmadığı için hep farklı bir özellik içinde büyürler (Adler, 1994).

Bir aile içinde en küçük çocuk dışındaki çocuklardan her birinin peşine takılmış bir kardeş vardır; her çocuğun tahtından alaşağı edilebilmesine karşın en küçük çocuk için böyle bir şey söz konusu değildir. En küçük çocuk aile de her zaman ‘en küçük çocuk’ olarak kalır ve öbür çocukların hepsinden daha çok şımartılır. Şımartılıp nazlı yetiştirilen bir çocuğun karşılaştığı güçlükler en küçük çocuk için de söz konusudur. Ne var ki en küçük çocuk pek çok uyarıyla karşı karşıya bulunduğundan, rekabet konusunda sayısız olanak kendisini beklediğinden, genellikle mükemmel denecek kadar kendini iyi geliştirir. Önüne çıkacak tüm engelleri öbür kardeşlerinden daha kısa sürede yener, kardeşlerinin hepsini geride bırakıp öne geçer. En küçük çocuk genellikle bütün ailenin temel direği olur; buna bir rastlantı gözüyle bakılamaz (Adler, 1998).

Sorunlu çocukların büyük bölümünü en küçük çocuklar oluşturur. Bunun nedeni ise genellikle bütün aile üyelerinin en küçük çocuğu el üstünde yetiştirmesidir. El bebek gül bebek büyütölmüş bir çocuk ise asla bağımsızlığına kavuşamaz. Kendisi çaba harcayarak

bir şeyler ele geçirme cesaretini yitirir. En küçük çocuklar her zaman gözü yüksekte ve hırslı olur; ama en hırslı çocuklar işi tembelliğe vurmaktadırlar. Tembellik hırsın bir belirtisidir, özgüven eksikliğinden kaynaklanır; bazen hırs o kadar büyük olur ki, böyle bir hırsın sahibi amacının gerçekleşeceği umudunu asla düşünemez. Bazen en küçük çocuk her türlü hırsla şiddetle karşı koyabilir, ama böyle davranmasının tek nedeni gerçekte her bakımdan göze batıp öne çıkma, tamamen kusursuz ve eşi bulunmaz biri olma isteğidir. Başka bir deyişle en küçük çocuğun ne kadar değişik aşağılık duygularına yakalanabileceğini görmek zor değildir. Çevresindeki kardeşlerin hepsi kendisinden büyüktür bunun nedeni ise kendisinden güçlü ve deneyimlidir (Adler, 1998).

Son çocuklara olan tutum ileride bu çocukların her konuda ayrıcalık isteyen sorunlu bir kişilik geliştirmelerine yol açabilir. Yapılan araştırmalar son çocukların daha çok dışsal kontrol odaklı olduğunu göstermektedir. Alkol ve uyuşturucu kullanımının yaygınlığında son çocukların kullanımının fazla olduğu görülmektedir. Bütün bunların yanı sıra son çocuklar eğlenmeyi seven, arkadaşları arasında öne çıkan, sevecen, sıcakkanlı, bireyler olduğu söylenmektedir (Stewart, 2004).

Yapılan araştırmalarda ailenin son çocukları insana yönelik mesleklere ilgi duyarken, ilk doğanlar ya da tek çocuklar daha çok bilgi, materyal veya somut şeylerle uğraşmalarını gerektiren işlere yönelmektedirler. Usta, işini bilen satış danışmanları genellikle son çocuklardır (Leman, 1997).

2.2.5. Tek çocuk:

Tek çocuk ailede özel bir durum içerisinde kendisine yer bulmaktadır. Kaderi bütünüyle çevresindekilerin eğitim yöntemlerine bağlıdır. Anne ve babalar bütün eğitim çabalarını tek çocuk üzerinde toplamaktadırlar. Çocuk ise anne ve babanın bu tutumları ile son derece bağımlı bir duruma girmekte; hiç durmadan birisinin kendisine yol göstermesini ve yönlendirmesini beklemekte ve sıklıkla kendine destek olacak birini aramaktadır. Hayatı boyunca sevgi ve ilgi ile şımartıldığı için, güçlüklerle baş etmeye alışmamıştır; çünkü çevresindekiler tek çocuğun herhangi bir güçlükle karşılaşmasını önlemiştir. Zaman içinde sevgi ve ilgi merkezi olması yüzünden kendisini çok değerli bir kimse olarak

görmeye başlamıştır. Şüphesiz ki bu durumda hatalı tavırların ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır. Eğer tek çocuğun anne ve babası çocuğun içerisinde bulunduğu durumun tehlikelerini kavrayacak olurlarsa, ailenin bu tehlikelerin birçoğunu önlemesi mümkündür; ama en iyi şartlarda bile tehlike çözülsün bile yine de problemde kalıntılar kalmaktadır (Adler, 2007).

Tek çocuk sahibi ailelerin durumlarına bakıldığında, ailelerin çocuklarına daha iyi ekonomik standartlar sağlama ve iyi bir eğitim alması amaçlarıyla tek çocuk dünyaya getirmeyi tercih ettikleri görülür. Ayrıca, günümüzde ileri yaşta yapılan evlilikler ve oluşan çiftlerde oluşan sağlık problemleri de tek çocuk sahibi olma nedenleri arasındadır. Anne ve babalar çocukları üzerinde aşırı korumacı bir tutum sergileyerek çocukların bencil ve içine kapanık olmalarına yol açarlar. Kardeşleri olmayan tek çocuklar, arkadaşlık ilişkilerinde problem yaşarlar. Çok çocuk sahibi ailelerde, çocuklar kardeşleriyle oynadıkları oyunlarda farklı roller üstlenerek paylaşmayı öğrenirler ve hayata hazırlanmış olurlar. Tek çocukların böyle bir şansı olmadığı için, zamanlarının çoğunu anne ve babalarıyla ya da yetişkinlerle geçirmek zorunda kalırlar. Fakat tek çocuklar da diğer çocuklar gibi uygun anne ve baba davranışlarıyla sorunsuz bir hayat yaşayabilirler. Ayrıca tek çocuğa ayrılan hem maddi hem manevi kaynaklar artacağından bu çocuklara daha iyi eğitim olanakları sağlanır ve bu çocukların başarılı olma şansları daha yüksek olabilmektedir (MEGEB, 2007).

Aile tarafından “el bebek gül bebek” olarak büyütülen bu çocuklar aşırı korunduğu ve kuralsız bir ortamda yetişir. Bununla şımarık, bencil, problemlili, anti sosyal, alıngan, istikrarsız, insanlara bağımlı, ilgiyi üstüne çekmeyi seven ve hep birinci olmak için çalışan çocuklar yetişir (Ersanlı 1996). Tek çocuklar duygularını ve düşüncelerini ifade etmede ilk çocuğa göre daha az özerktir ve ailelerinin aşırı koruyucu ve kuruntulu tutumları nedeniyle güvensiz olabilirler (Stewart, 2004).

Tek çocuğu da bekleyen kendine özgü sorunlar, güçlükler vardır. Tek çocuğun bir rakibi vardır, ama bu rakip ne bir erkek ne de bir kız kardeştir. Tek çocuk kendisiyle yarışacağı kişi olarak babayı seçer. Tek çocuk anne tarafından ilgi ve sevgi verilerek şımartılır. Anne tek evladını kaybedebileceğinden korktuğu için, onun üzerine hep titremek ister. Böylece ‘anne kompleksi’ denen kompleks ortaya çıkar; çocuk annesinin dizinin

dibinden ayrılamaz babasını aile tablosundan itip uzaklaştırmaya can atar. Bunu da önlemenin tek yolu, anne ve babanın işbirliği yapıp her ikisini de sevecek gibi eğitmesidir; ama genellikle baba çocukla anne kadar ilgilenmez. Tek çocuklar zaman zaman en büyük çocuklara hayli benzerlik gösterir, babalarından üstün olduklarını annelerine kanıtlamaya çalışır, kendilerinden büyük insanlarla vakit geçirmekten hoşlanırlar. Ailede başka kardeş çocuğun doğabilecek olması kendilerini korkutur. Tek çocuk ailenin bütün şefkatini ve sevgisini kendi üzerinden bulundurmak ister. Birine çıkıp bu konumunu sarsmaya kalkmasına büyük bir haksızlık gözüyle bakar. İlerde ki yaşamında ailesindeki gibi sevgi ve ilginin odak noktası konumunu yitirir yitirmez sorunlarla karşılaşır. Tek çocuğun ürkek ve sessiz bir aile ortamında dünyaya gözlerini açması da gelişimi için bir başka tehlike oluşturur. Anne ve babasının bedensel nedenlerden dolayı başka çocuk yapmaları söz konusu değilse, tek çocuğun sorunlarını elden geldiğince ortadan kaldırmak ilişkileri için iyi olacaktır..(Adler,1998)

2.2.6.Psikolojik Doğum Sırasıyla İlgili Yapılan Yurt Dışındaki Araştırmalar :

Campbell, White ve Stewart (1991) tarafından araştırmada Psikolojik doğum sırası ile gerçek doğum sırası arasındaki ilişkiyi açıklamak amaçlanmıştır. 556 mezun ve okuyan öğrenciye White- Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri uygulanmıştır. Campbell, White ve Stewart (1991)'ın yaptığı araştırmanın sonuçlarına bakıldığı zaman gerçek doğum sırası ile psikolojik doğum sırası arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bütün örneklemin %39'u gerçek doğum sırası ve psikolojik doğum sırasında aynı sırada iken %61'inin gerçek doğum sırası ve psikolojik doğum sırasının farklı olduğu görülmüştür.

Lohman, Lohman ve Christensen (1985) tarafından araştırma yapılmıştır. Araştırma psikolojik doğum sırasını inceleyen araştırmalar arasında ilktir. İki veya üç çocuklu aileler arasından 70 aileye uygulanmıştır. Lohman, Lohman ve Christensen (1985) tarafından yapılan araştırmaların sonuçlarına bakıldığı zaman ise ilk çocukların son çocuklara göre diğer bilgilerden farklı olarak son doğan çocukların kendilerini şımarık olarak nitelendirmişler ve gerçek doğum sırası ile psikolojik pozisyon arasındaki farkın olduğu ortaya çıkmıştır.

Pilkington ve arkadaşları (1997) tarafından okul çağı çocuklarında algılanan başa çıkma tarzları ve psikolojik doğum sırası arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. 134 öğrenciye psikolojik doğum sırası ölçeği uygulanmıştır. Yapılan araştırmadaki sonuçlarda büyük çocukların ortanca çocuklara göre yaşlıları tarafından kabul görme, sosyal ilişkileri daha fazla puan alarak yüksek çıktığı görülmüştür.

Kişilerin psikolojik doğum sıraları ile mükemmeliyetçilik düzeyleri Ashby, LeCicero, Kenny (2003) tarafından incelenmiştir. Araştırmadaki sonuçlara bakıldığı zaman büyük ve tek çocukların mükemmeliyetçilik düzeyleri arasında bir fark bulunamamıştır.

Psikolojik doğum sırasının mesleki ilgi ve ilişkisi arasındaki farklılıkları White ve diğerleri (1997) tarafından araştırılmıştır. Araştırma 491 öğrenciye psikolojik doğum sırası envanteri ile mesleki ilgi ölçeği uygulanmıştır. Mesleklerle ilgili bilgi edinerek bireysel ilgiler büyük çocuk daha fazla önemlidir. Araştırmanın sonuçlarına baktığımız zaman ise; konuşma, lider olma, disiplin becerileri ile büyük çocuk arasındaki ilişki bulunmuştur.

Kişilerin algıladıkları doğum sırası ve aile pozisyonlarını Melillo ve College (1983) tarafından araştırılmıştır. Bireylere ailede kaçınıcı çocuk oldukları, kendilerini kaçınıcı çocuk olarak hissettikleri akademisyen kadınlara sorulmuştur. Doktora yapan kadınlar tek ve ilk çocuk oldukları ortaya çıkmıştır.

Psikolojik doğum sırası, algılanan aile rolleri, aile yapısı ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişki Stewart, Stewart ve Campbell (2001) tarafından incelenmiştir. 422 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda ise kişinin ailedeki yeri ve hangi unsurlardan oluşturduğu bulunmuştur.

Stewart, Stewart ve Campbell (2001) tarafından kişinin algıladığı pozisyon ve çeşitli kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. 390 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. yapılan araştırmanın sonuçlarında ise aile başarısı ile büyük çocuk arasında anlamlı yordandadır.

2.2.7. Psikolojik Doğum Sırasıyla İlgili Yapılan Yurt İçindeki Araştırmalar :

Başaranoğlu (2011) üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre psikolojik doğum sırası ile karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamaktadır. 421 üniversite öğrencisine White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri, Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği ve kişisel bilgi formu uygulanmıştır. Verilerin analizinde ki kare, tek yönlü varyans analizi ve bağımsız gruplar t-testi uygulanmıştır. Araştırmacının bulgularında erkeklerin kızlara göre kendilerini daha fazla büyük ve küçük çocuk olarak görmüşlerdir. karşı cinsle ilişkileri başlatma konusunda erkeklerin kızlara oranla daha fazla puan almışlardır.

Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile psikolojik doğum sırası arasındaki ilişkiyi Karadeniz (2008) tarafından araştırılmıştır. Üniversitede okuyan 1402 kişiye Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları Ölçeği, White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri ve Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Karadeniz (2008)'in uyguladığı ölçeklerin bulgularında ise; çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile psikolojik doğum sırasının arasında anlamlı bir bağ olduğu bulunmuştur. Bireylerin gerçek doğum sıralarına göre erkeklerin kızlara göre örselenme yaşantıları daha fazla olduğu görülmüştür.

Kalkan ve Odacı (2010) tarafından Psikolojik doğum sırası ve ana babaya bağlanma: Okul öncesi öğretmen adayları üzerine bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı psikolojik doğum sırası ile ana baba örüntülerinin arasında ilişkinin olup olmadığı incelenmesidir. Üniversitede okuyan 193 öğrenciye White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri ve Ana Babaya Bağlanma Ölçeği uygulanmıştır. Doğrusal regresyon analizi ve Pearson moment çarpımı korelasyon analizi kullanılmıştır. Yapılan analizlerde ana baba bağlanma ile psikolojik doğum sırası arasında anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmüştür.

Çakır ve Şen (2012) tarafından Psikolojik Doğum Sırasına Göre Adil Dünya İnancı araştırması yapılmıştır. White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri ve Adil Dünya Ölçeği 354 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarında psikolojik doğum sırasının adil dünya inancına anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur.

Ergen bireylerde sosyal beceri düzeyinin kardeşli ve tek-çocuk olma bağlamında incelenmesi Avşar (2013) tarafından yapılmıştır. 243 bireye sosyal beceri envanteri uygulanmıştır. Avşar (2013)' ın yaptığı çalışmanın sonuçlarına bakıldığı zaman kardeşli bireylerin sadece duyuşsal kontrol puanı açısından kardeşsiz bireylerden daha iyi performans sergiledikleri sosyo-demografik bilgilerin duyuşsal kontrol puanıyla ilişkisinin olmadığı belirlenmiştir.

Memet (2010) tarafından yapılan araştırmada ebeveynlerin çocuklarına ilişkin sosyalleştirme hedeflerinin, kültürel değer yönelimleri ve eğitim düzeyleri ile çocuğun cinsiyeti ve doğum sırası açıları incelenmiştir. Araştırmaya 228 anne ve baba katılarak Bireycilik-Toplulukçuluk ölçeği, kişisel bilgi formu ve Sosyalleştirme Hedefleri Ölçeği uygulanmıştır. Memet (2013) araştırmasında sonuçlara bakıldığı zaman babaların benlik gelişimi ortalamaları erkek çocuklarda daha fazla, annelerde ise bir farklılık bulunmamıştır.

Ay (2014) tarafından doğum sırası ve başarı arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan çalışma bir alan çalışmasıdır. Araştırmaya 120 kişi katılmıştır. Başarı kriterleri olarak;KPSS (Kamu Personeli Seçme Sınavı), ALES (Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı), AGNO (Ağırlıklı Genel Not Ortalaması) ve yabancı dil (İngilizce) puanları, Doğum sırası ise; İlk çocuk, ortanca çocuk ve son çocuk 3 kategoride tanımlanmıştır. Ay (2014)'ün araştırmasının sonuçlarına bakıldığı zaman doğum sırası ile başarı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Sarioğlu ve Köknel (2014) tarafından on dokuz mayıs üniversitesi öğrencilerinin psikolojik doğum sırası ve benlik saygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma 150 öğrenciye White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri ve Coopersmith Özsaygı Envanteri uygulanarak yapılmıştır. Psikolojik doğum sırası ölçeği ile özsaygı envanteri arasındaki bulgular incelendiğinde; büyük çocukta düşük düzeyde, ortanca ve tek çocukta orta düzeyde korelasyon, küçük çocukta ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Psikolojik doğum sırası bireylerin stresle başa çıkma stratejilerin yordayıcısı mıdır? araştırması Kalkan ve Koç (2008) tarafından yapılmıştır. 436 üniversite öğrencisine White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri ve Stresle Basa çıkma Tarzları Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığı zaman ise; büyük çocuk, ortanca ve tek çocuğun stresle başa çıkma stratejilerini yordadığı görülmüştür.

Oktan, Odacı ve Çelik (2011) tarafından psikolojik doğum sırasının psikolojik sağlamlığın yordanması incelenmiştir. 450 üniversite öğrencisine Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Psikolojik Doğum Sırası Envanteri ve Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığı zaman kız öğrencilerin psikolojik sağlamlılıklarının erkek öğrencilerden fazla olduğu belirlenmiş; psikolojik doğum sırasının psikolojik sağlamlığın anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri Türkçe'ye uyarlanarak, geçerlik ve güvenirlik analizleri Kalkan (2005) tarafından yapılmıştır.

2.3.Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı :

Bandura'nın (1986) Sosyal Bilişsel Kuramı'na dayalı olarak Lent ve ark. (1994) aracılığıyla geliştirilen Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı (SBKK) ile kuramı ortaya çıkmıştır.

Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı (SBKK) insanların kariyer davranışlarını ve bu davranışların gelişim süreçlerini anlamak için ortaya atılan oldukça yeni bir yaklaşımdır(Lent, Brown ve Hackett 1994). Bu yaklaşımın birincil temeli, Bandura'nın (1986) insanlar, davranışları ve çevrelerinin karşılıklı olarak birbirlerini etkilediği karmaşık yolları vurguladığı Genel Sosyal Bilişsel Kuramı'nda yatar. Bandura'nın kuramını izleyen SBKK, insanların kendi mesleki davranışlarını yönlendirebilme kapasitelerine, diğer bir deyişle insan failliğine (human agency) vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte bu kuram, kariyer gelişiminde insan failliğini güçlendirmeye, zayıflatmaya ya da bazı durumlarda bastırmaya neden olan birçok bireysel ve çevresel faktörün etkisini de (örneğin, sosyo yapısal engeller ve destekler, kültür, engellilik durumu) kabul etmektedir (Lent, 2005).

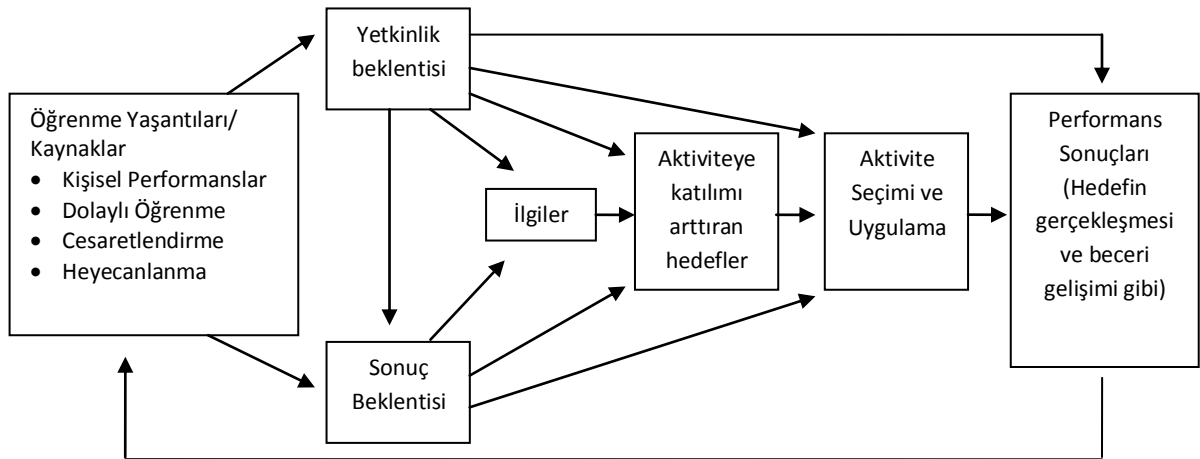
Lent ve arkadaşları, sosyal bilişsel kariyer kuramını, birbirini tamamlayan iki düzeyli kuramsal analizle açıklamışlardır. İlk düzey bilişsel-birey değişkenleridir (yetkinlik – sonuç beklentisi ve kişisel hedefler). Bunlar kişinin kariyer gelişiminde kişisel kontrolünü kullanmasını sağlayabilir. İkinci düzey analizde ise, ortama özgü bireyin kontrolü dışındaki değişkenlere değinilmektedir. Bunlar fiziksel özellikler, çevrenin özellikleri ve belirli öğrenme yaşantılarıdır (Özyürek, 2011).

Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramında ele alınan kavramlar arası ilişkiler ve bu ilişkilerin bireylerin ilgi, seçim ve performanslarını nasıl etkilediğini açıklamak amacıyla modeller geliştirilmiştir. Bu modeller ilgi, seçim ve performans modelidir (Lent, Hackett ve Brown, 2002).

İlgi Modeli : SBKT'nin ilgi modeline göre, bir aktiviteye olan ilgi, (1) insanlar kendilerini bu aktiviteyi gerçekleştirme konusunda yeterli gördüklerinde (yetkinlik beklentisi yüksek) ve (2) bu aktiviteyi gerçekleştirmeleri sonucunda kendileri için önemli sonuçlar elde edeceklerine inandıklarında (olumlu sonuç beklentisi) gelişebilmekte ve daha uzun soluklu olabilmektedir. Yetkinlik beklentisi ve sonuç beklentisi yardımıyla ilgiler geliştikçe, kişinin belli aktivitelere katılımını arttıran hedefleri de gelişecektir.Oluşturulan

bu hedeflere bağlı olarak da kişinin bu aktiviteye ayırdığı zaman artacak, kişi bu aktiviteyle ilgili daha fazla etkinliğe katılacak ve bunlara bağlı olarak kişinin bu konudaki başarılı yaşantıları ve beceri gelişimi artacaktır. Elde edilen başarılı yaşantılar ve geliştirilen beceriler daha sonra kişinin yetkinlik beklentisi ve sonuç beklentisini etkileyecek ve yukarıda bahsedilen süreçler tekrar ederek bir döngü oluşturacaktır (Işık, 2010).

SBKT, ilgilerin zamanla sabit (stable) hale geldiğini savunan özellik-etmen kuramlarından farklı olarak, kişilerin bazı seçeneklerle karşılaşma imkânlarına ya da onları bu seçeneklere yönlendirebilecek öğrenme yaşantılarına bağlı olarak yetkinlik beklentilerini arttırabilecekleri ve olumlu sonuçlar geliştirebilecekleri, dolayısıyla da kişilerin yetişkinliklerinde de ilgilerinde değişimler olabileceğini savunmaktadır. Bu nedenle, yeni öğrenme yaşantılarına bağlı olarak yeni ilgilerin oluşması, ilgilenilen bu aktivitelere katılımın artması, bunlara bağlı olarak bu aktivitelerde beceri geliştirilmesi yaşamın herhangi bir döneminde gerçekleşebilir (Işık, 2010).

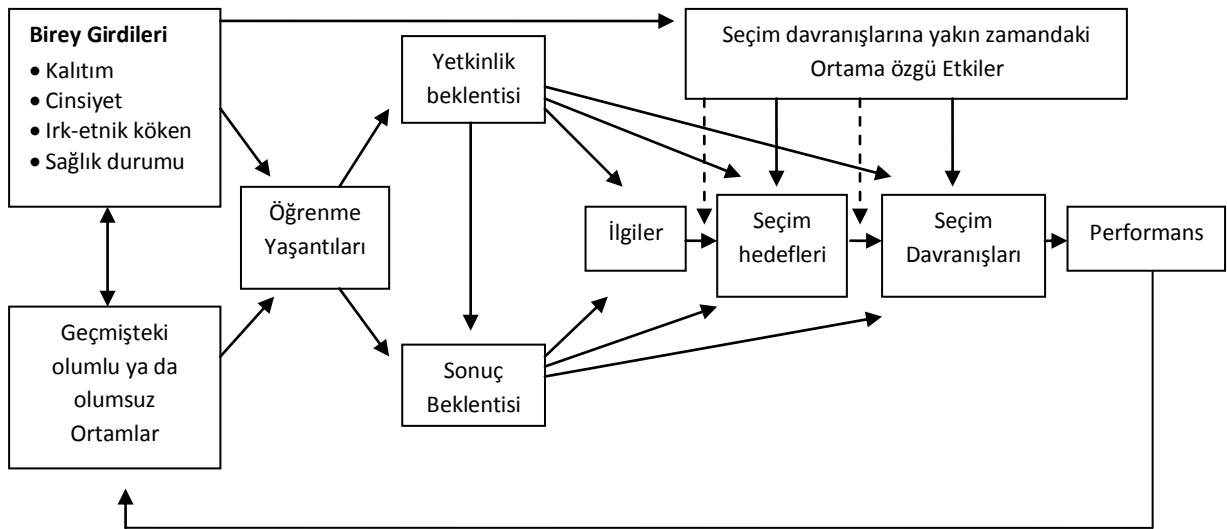

Kaynak: Bu şekil S. D. Brown ve R. W. Lent'in Edidörlüğünü yaptıkları *Career development and counseling: Putting theory and research to work*. Hoboken, NJ: Wiley. © 2005 kitabından yazarların izni ile alınmıştır.

Şekil 1. Temel Kariyer İlgilerinin Zaman İçerisinde Oluşumuna İlişkin Model

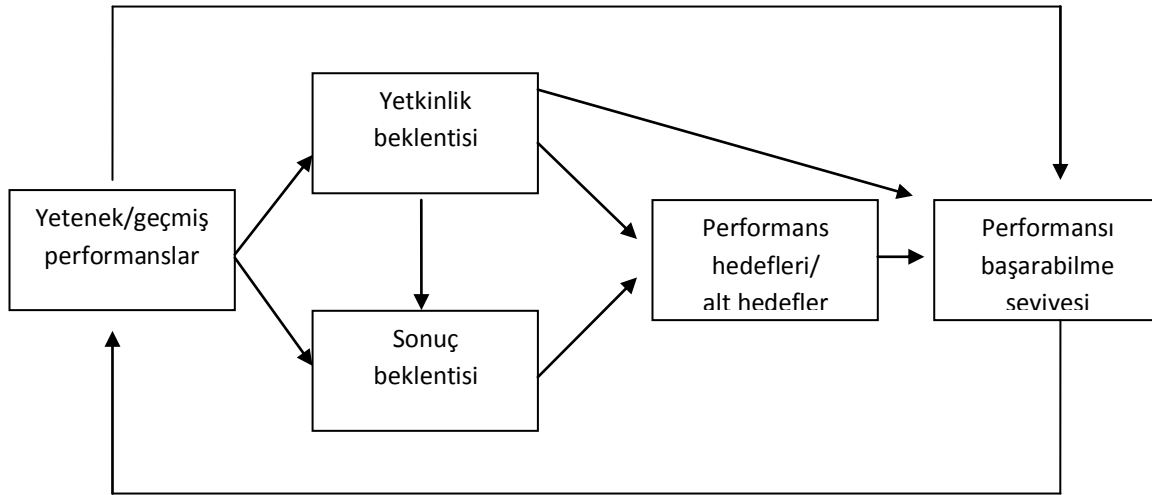
Seçim Modeli: İlgi modelindeki süreçler, öğrenme yaşantıları, öz-yetkinlik ve sonuç beklentileri zamanla mesleki ilgilerin gelişimini sağlayacaktır. Bireyin mesleki ilgilerinin (örneğin diş hekimliğine ilişkin ilgi) gelişmesiyle birlikte kariyer seçimlerine ilişkin sözel (diş hekimliği bölümünü tercih etmek istiyorum) ifadeler başlayacaktır. Daha sonra bu ilgilerle birlikte kariyer seçimlerine ilişkin bazı somut adımlar (diş hekimliği programına kayıt olmak) atılır. Bu kariyer seçiminden sonra bireyin kariyer davranışlarını (choice actions) etkileyen başarılı ya da başarısız performans (diş hekimliğinde kullanılan aletlere ilgi, el becerisi gerektiren işlere ilgi, derslerdeki işlenen konulara ilgi, derslerle ilgili iyi/kötü notlar alma) yaşantıları gerçekleşir. Lent ve arkadaşları bu süreçler gerçekleşirken çevresel (ekonomik faktörler, önemli görülen kişilerin onaylamaması, cinsiyet ayrımcılığı vb.) bir takım faktörlerinde seçim süreçlerini etkileyebileceklerini belirtmektedirler. İlgi modelinde olduğu gibi seçim modelinde de bir döngü olduğu varsayılmaktadır (Lent ve ark., 1994; 1996).

Kaynak: Bu şekil S. D. Brown ve R. W. Lent'in Edidörlüğünü yaptıkları *Career development and counseling: Putting theory and research to work*. Hoboken, NJ: Wiley. © 2005 kitabından yazarların izni ile alınmıştır.

Şekil 2. Kariyere İlişkin Seçim Davranışını Etkileyen Kişi, Çevre ve Yaşantısal Faktörler Modeli

Performans Modeli: SBKK, bireylerin akademik ya da kariyer performanslarını nelerin etkilediğine ilişkin bir model de geliştirmişlerdir. Performans modelinin daha çok öğrenme süreçleriyle ilgili olduğu söylenebilir. Bireyin geçmişteki öğrenme deneyimlerinin (matematik dersindeki problemleri çözmeye hep başarılıydım) ve yeteneklerinin doğrudan ya da dolaylı olarak öz-yetkinlik (matematik problemlerini çözmeye kendime güveniyorum) ve sonuç beklentileri (matematik dersinde iyi sonuçlar alacağım) üzerinden kişinin performansını (matematikte 100 aldım) etkileyebileceğini belirtmektedirler. Bir başka deyişle, başarılı performanslar gerçekleştiğinde bireyin öz yetkinliği ve sonuç beklentisi pekişmektedir. Bireyin öz-yetkinliği ve sonuç beklentileri yeni başarılı yaşantılar yaşamasına neden olabilecek performans hedefleri belirlemesini sağlayabilmektedir. Birey, çevre ve davranış arasındaki karşılıklı etkileşim performans modeli için de söz konusudur. Başka bir deyişle performans modelinde yer alan değişkenler arasında da dinamik bir döngü bulunmaktadır (Lent ve ark., 1994; 1996).

Kaynak: Bu şekil S. D. Brown ve R. W. Lent'in Editörlüğünü yaptıkları *Career development and counseling: Putting theory and research to work*. Hoboken, NJ: Wiley. © 2005 kitabından yazarların izni ile alınmıştır.

Şekil 3. Performans Modeli

2.4.Yetkinlik Beklentisi :

Yetkinlik beklentisi kavramını sosyal öğrenme kuramcısı olan Bandura(1986) göre, "yetkinlik beklentisi veya kişinin amaçlara ulaşmak için gerekli davranışları yapabileceği hakkında yeteneği olduğu algısı, kişisel düzen için gerekli bir özelliktir".

Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı, insan yaptıkları davranışları açıklamaya ilgi duymalarına, ürün beklentisi ve yetkinlik beklentisi tanımlarını içinde barındırmaktadır. Bu tanımların tümü ayrı ayrı önem taşımaktadır, ancak yetkinlik beklentisinin, kişinin bilinçli olarak eğitim almasında önemli rol oynamaktadır ayrıca tutumlarını değiştirmede ve sürdürmede etkin rol oynamaktadır (Bilgin, 1996).

Bandura (1997)'ya göre yetkinlik beklentisi, sosyal, davranışsal ve kişisel özellikleri birarada toplayarak farklı alanlarda kullanılmasına yardım edilmesinde ve başka davranış şekillerinin yapılmasında öngörülen davranıştır. Yetkinlik, kişinin bir davranışı yapıp yapamayacağını, davranışı tamamlamak için ne kadar uğraş göstereceği ve karşısına çıkan engeller durumunda nasıl bir tutum sergileyeceğine tesir etmektedir (Kıran-Esen ve Çelikkaleli, 2008).

Bireyin mücadele isteyen görevler almaya, verilen bir görevi gerçekleştirmede gayret göstermeye, karşılaşılan zorluklar karşısında daha uzun süre dayanabilmeye ve diğer kişilerden daha iyi bir şekilde kendi yeteneklerini kullandıran güçlü bir yetkinlik beklentisi duygusu olduğunu ortaya koymuştur (Bandura, 1997).

Yüksek yetkinlik beklentisinin olması kişiye verilen görevi başarı bir şekilde tamamlayacağı anlamına gelmemektedir. Yüksek yetkinlik beklentisine sahip bir kişi yeteneklerini aşan bir hedefe yöneldiğinde, yani gerçek durumuna uymayan, ulaşamayacağı bir hedef belirlediğinde cesaretinin kırılmasına neden olacaktır. Yetkinlik beklentisi ile gerçek yetenek düzeyi arasındaki fark tam tersi durum için de geçerlidir. Kişi; gerçek yetenek seviyesinin altında yetkinlik beklentisine sahip ise, daha düşük hedefler belirleyecek, belirlediği hedefleri gerçekleştirmek için harcayacağı çaba daha az olacak ve bu etkinlikleri uzun süre devam ettiremeyecektir. Kişinin kendini doğru biçimde değerlendirmesiyle oluşan yetkinlik algısı, bireyin bir hedefi gerçekleştirme konusunda

daha gerçekçi çaba harcamasına, gerekli motivasyonu elde etmesine ve yeni bu hedef için daha iyi beceriler geliştirmesine katkıda bulunacaktır (Bandura, 1986; Lent, 2005 Akt: Koyuncu, 2015).

Yetkinlik beklentisinin dört adet bilgi kaynağı olduğunu Bandura kuramında dile getirmiştir. Bu bilgi kaynakları aşağıda açıklanmıştır.

1.Başarılı (Tamamlanmış) Performanslar: Yetkinlik beklentisini en çok belirleyen, kişinin geçmiş yaşantıları, bu yaşantılarla başa çıkarken gösterdiği başarılı performans tecrübeleridir. Geçmişte yaşanan başarılı performanslar yetkinlik beklentisinin seviyesini arttırarak, bireyin geçmişte yaşadığı başarısızlıkları, olumsuz performans deneyimleri de kişinin yetkinlik beklentisini düşürecektir (Bandura, 1977).

2.Dolaylı Yaşantılar (Model Alma) Yoluyla Öğrenme: Kişi, yetkinlik düzeyini insanların tutumlarını kontrol altında tutarak da arttırabilir. Birey, başarı sahibi bireylere bakarak, kendisinin de yapabileceğine inandırır (Bandura, 1977).

3.Sözel İkna: Kişiyi yapmak istediği davranışı yapacağına yüreklendirerek, teklifler sunmayı içine alır. Birey davranışı yapacağına ne kadar çok inandırılırsa daha fazla çaba göstermeye çabalar, bu ise yetkinlik beklentisinin düzeyini arttırır (Bandura, 1977).

4.Bireyin Fizyolojik Durumu: Bireyin fizyolojik durumu yetkinlik beklentisini etkilemektedir. Stres ve kişiyi zorlayan davranış ve tutumlarda kaygı düzeyi artabilir, yüksek kaygı düzeyi kişinin stresini arttıracığından dolayı yetkinlik beklentisinin düşmesine olanak sağlayabilir (Bandura, 1977).

2.5.Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi :

Türk Dil Kurumu mesleği: “Belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş” şeklinde tanımlanır (TDK, 2014). Meslek seçimi; kişinin yapmak istediği meslekler arasından birini seçerek bu mesleğe çaba göstermesi ve girmek için kararlı olmasıdır (Kuzgun, 1988).

Kariyer kararı yetkinlik beklentisi bazı kariyer görevlerini gerçekleştirmede bireyin kendine olan güveni olarak düşünülebilir (Betz ve Hackett, 1981). Bu görevler, Crites’in (1976) belirttiği etkili bir kariyer gelişimi için gerekli olan (a) kendini doğru bir şekilde değerlendirme, (b) mesleklerle ilgili bilgi toplama, (c) hedef belirleme, (d) plan yapma ve (e) problem çözme davranışlarıdır. Dolayısıyla bir kişinin kariyer kararı yetkinlik beklentisinin yüksek olması, o kişinin yetenek, değer ve ilgilerini doğru bir şekilde değerlendirebilme, mesleklerle ilgili doğru bilgiler edinebilme, ulaşılabilir hedefler belirleyebilme ve bu hedefleri gerçekleştirirken karşılaştığı problemleri çözebilme konusunda kendine güveninin yüksek olduğu anlamına gelir (Akt. Işık, 2010).

Taylor ve Betz (1983), kişinin kariyer kararı vermesinde kariyer döneminde ve meslek seçiminde karşılaştığı sorunların güven eksikliği oluşturabileceğinde etkili olduğu bunun da kişinin kendini kariyer kararı vermesinde yetkin olarak görmesiyle ilgili olabileceğinden söz etmektedir.

Betz ve Hackett (1981), kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt ölçeklerini doğru bir şekilde tamamladıklarında, kariyer kararı verme yetkinliklerinin olumlu düzeye çıktığını görmüşlerdir. Sonraki çalışmalar ise, meslek kararı verme yetkinliğinin olması bireyde kendine güven ve yetkinlikle (Lent ve Hackett, 1987; Robbins, 1985) yüksek düzeyde bağlantısının olduğunu kanıtlamıştır.

Kariyer kararı yetkinlik beklentisi yüksek bireylerin ayrıca kariyer hedefleri belirleme ihtimalleri daha yüksektir ve sonuç olarak bu bireyler kariyer hedefleri doğrultusunda planlar oluşturma ve kariyer araştırma sürecine dâhil olma ihtimalleri

kariyer kararı yetkinlik beklentisi düşük olanlara oranla daha yüksektir (Rogers, Creed ve Glendon, 2008).

2.6. Yetkinlik Beklentisi ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar :

Kariyer engelleri,öz-yetkinlik, sonuç beklentileri ve ilgileri ile mesleki seçim hedefleri ile ilgili çalışma Sürücü (2011) tarafından incelenmiştir. Sürücü (2011) model çerçevesinde üniversitede okuyan öğrencilerin kariyer engelleri, öz-yetkinlik, sonuç beklentileri ve ilgileri ile mesleki seçim hedefleri arasındaki ilişkilerine bakmıştır. Araştırmada 743 üniversite birinci sınıf öğrencisine; Algılanan Kariyer Engelleri Ölçeği, Matematik Öz-Yetkinlik Ölçeği, Mesleki Sonuç Beklentileri Ölçeği, Temel Bilim İlgisi Ölçeği ve Mesleki Seçim Hedefleri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında zaman ise ölçeklerin hepsinin kariyer engelleri,öz-yetkinlik, sonuç beklentileri ve ilgileri ile mesleki seçimleri arasında doğrudan bir ilişki olduğu gözlenmektedir.

Özden (2014) tarafından psikolojik iyi oluşun psikososyal yordayıcılarının sosyal bilişsel kariyer kuramı açısından etkisine bakılmıştır. Araştırmadaki katılımcılar üniversite öğrencisi olup 17-68 yaş aralığında olan 425 kişiye Özden (2014) tarafından uygulanmıştır. Ölçekler ise; Kişisel Bilgi Formu, Psikolojik İyi Olma Ölçekleri, Sosyal Provizyon Ölçeği, Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği, Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği-Kısa Formu ve Mesleki Sonuç Beklentileri Ölçeğidir. Araştırmanın bulgularına baktığımız zaman algılanan sosyal destek, baba için algılanan reddedici tutum ve ebeveynler için algılanan duygusal sıcaklık ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkide hem kariyer kararı öz-yeterlik düzeyinin hem de mesleki sonuç beklentileri düzeyinin önemli düzeyde etkisi olduğu görülmüştür.

Lise 1. sınıf öğrencilerin kariyer karar verme güçlük düzeyleri ile ilgili çalışma Mutlu (2011) tarafından yapılmıştır. Mutlu (2011) araştırmasında öğrencilerin kariyer kararı verme güçlük düzeyleri ile kariyer kararı verme yetkinlik beklentisini, öznel iyi oluş ve sosyo-ekonomik düzey arasında bağlantının olup olmadığını test etmeyi amaçlamıştır. Ortaöğretimde öğrenim gören 680 öğrenciye uygulamıştır. Araştırmasında kullandığı ölçekler ise; Kariyer karar Verme Güçlükleri Ölçeği”, “Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği”, “Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği ”, “Sosyo-Ekonomik Düzey Ölçeği” ve “Kişisel

Bilgi Formu"dur. Araştırmadaki uyumun olumlu olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca bulgulara bakıldığı zaman ise öğrencilerin lise türlerine ve kız erkek oluşlarının kariyer kararı verme güçlükleri üzerinde farklılaşma yaratmadığı görülmüştür.

Lise öğrencilerinin kariyer değerleri üzerine Uğurlu (2007) tarafından araştırma yapılmıştır. Araştırmasında Uğurlu (2007), kariyer planlaması, bireyin kariyer kararı verme süreci, ve bunların insanlar için ne kadar önemli olduğundan söz edilmiş ve kariyer değerlerine bakılmıştır. Araştırmanın ölçeceği kariyer değeri soru listesidir. Araştırma bulgularına göre baktığımızda ise, lise öğrencilerinin en önem verdikleri kariyer değerleri sosyal güvence, ekonomik kazanç, toplumsal saygınlıktır. Bununla birlikte kişisel bilgi formunda cevap verdikleri cinsiyet, Ayrıca, öğrencilerin kariyer değerleri cinsiyet, anne ve babalarının eğitim durumlarına göre farklılık bulunmamıştır.

Kariyer karar verme grup rehberliği programının ortaöğretim 9. sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlük düzeylerine etkisini Doğan (2010) tarafından araştırılmıştır. Araştırmada ön-test, son test ve izleme testi deneysel desen kullanılmıştır. Kariyer kararı verme güçlükleri ölçeceği kullanılmıştır. Deney grubuna grup rehberlik programı 11 oturumu da yapılmış; plasebo grubuna ise 5 hafta sosyal beceri grup rehberliği programı uygulanmıştır. Uygulamadan sonra bulgulara genel anlamda bakıldığı zaman araştırmanın hipotezlerini desteklediği görülmüştür. Araştırmaya göre 9. sınıf öğrencilerinin kariyer kararı güçlüklerini en aza indirgemede etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin üniversite bölüm tercihleri ve kariyer yönelimleri arasındaki ilişkiyi İbiş (2011) tarafından araştırılmıştır. Bu araştırmada kişilerin meslek seçimlerinde üniversitedeki bölümlerini tercih etmelerinde etkilendikleri faktörler ile bireysel kariyer planlamasına verilen önem arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçtır. 150 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Veriler anket yöntemiyle toplanmıştır. Ankette; kişinin özellikleriyle ilgili sorular, kişinin kişisel kariyer faaliyetlerine katılmasıyla ilgili sorulardan oluşmuştur. Verilere baktığımız zaman ise; aile faktörü üniversite bölümü seçmede en az etkilidir. Kendi ilgi, beceri, değerlerini belirleme ve kariyer planlarına ulaşmak konusunda özen gösterme, bunların gerçekleşmesi için gereken çabayı sarf etme bireysel kariyer planlamada en fazla önem verilen konulardır.

Pilavcı (2007) bilgi çağında değişen kariyer anlayışı ve üniversite öğrencilerinin kariyer tercihlerini etkileyen faktörler üzerine bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmada değişkenler arasında bir ilişkinin olup olmadığını araştırılmıştır. Çalışmadaki bulgularda ise; öğrencilerin kariyer seçimlerine önem verdikleri en önem verdikleri değerlerse güvenlik, başarı ve yaratıcılık olarak belirlenmiştir.

Kariyer kararı yetkinlik beklentisi ile mesleki sonuç beklentileriyle ilgili araştırma Işık (2010) tarafından yapılmıştır. Sosyal bilişsel kariyer kuramı temelli bir grup müdahalesinin üniversite öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik ve mesleki sonuç beklenti düzeylerine etkisini Işık (2010) araştırmıştır. Deney ve kontrol grubu oluşturulmuştur. Deney grubuna 10 haftalık kariyer grup müdahalesi; kontrol grubuna ise uygulama yapılmamıştır. Araştırmadaki bulgulara bakıldığında zaman kariyer müdahalesinin iş hayatına adım atmada veya kariyer seçmede sorun yaşayan öğrencilere uygulanabileceği belirtilmektedir.

Bireysel kariyer planlamanın aşamalarından biri olarak hedef belirleme ve kariyer başarısı ilişkisini Mavisu (2010) araştırmıştır. Bu çalışmadaki ölçekler ise kariyer planlama ölçeği, kariyer tatmini ölçeğidir. Mavisu (2010) analiz sonuçlarında sosyo-demografik verilerin kariyer başarısına etkisi ve bireysel kariyer planlama ve hedef belirlemenin nesnel kariyer başarısını olumlu etkilediğine değinmiştir.

Özyürek (1995) fen bilimleri alanını seçen öğrencilerin kariyer yetkinlik beklentisi ile kariyer seçenekleri zenginliği ve üniversite giriş sınavındaki performansları arasındaki ilişkinin olup olmadığını amaçlanıp araştırmıştır. Araştırma için ölçek geliştirilmiştir. Bu ölçeğin üç alt ölçeği vardır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında zaman; kız öğrencilerin kariyer seçeneklerini sınırladığı, erkek öğrencilerin kız öğrencilerden ÖSYM sınav puanı aldıkları, yetenek ölçümleri yordanmasında ise yetkinlik beklentisinin önemli ölçüde katkısı ortaya çıkmıştır.

Kariyer kararı yetkinlik beklentisi, sürekli kaygı ve duygu durum arasındaki ilişkiyi Işık (2012) tarafından incelenmiştir. araştırmadaki bulguları Işık (2012) incelediğinde ise; kaygı düzeyleri arttıkça kariyer kararı yetkinlik beklentisi düşmekte ve kaygı düzeyi azaldıkça ise kariyer kararı yetkinlik beklentisi yükseldiği görülmektedir.

Şeker (2013) tarafından lise öğrencilerinde mesleki karar verme yetkinliği ve kariyer denetimi odağının arasında ilişkinin olup olmadığı incelenmiştir. Tarama modeli uygulanmıştır. Mesleki karar verme yetkinlik beklentisi ölçeği, kariyer denetim odağı ölçeği, kişisel bilgi formu uygulanmıştır. Şeker (2013)'ün elde ettiği bulgulara baktığımız zaman ise; Ailenin gelir düzeyine göre gerçekçi plan yapma boyutu puanlarında anlamlı bir fark görülmüştür ayrıca mesleki karar verme yetkinlik beklentisinin ders başarısına göre anlamlı bir farklılığının olduğu bulunmuştur.

2.7. Yetkinlik Beklentisi ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar :

Lise öğrencisinin kontrol odağı, anne-baba tutumları, bağlanma stillerinin mesleki karar verme yetkinlik puanlarını incelemek için Lease ve Dahlbeck (2009) tarafından araştırma yapılmıştır. 257 lise öğrencisine uygulanmıştır. Yapılan araştırmada sonuçlarına baktığımız zaman ana-baba tutumları, kontrol odağı kariyer kararı verme düzeyi üzerinde anlamlı olarak açıklanmıştır.

Üniversitede okuyan kız öğrencilerinin algıladıkları kariyer engellerini Mori (2004) tarafından araştırılmıştır. Araştırma 11 üniversitedeki 1089 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonuçlarında ise algılanan kariyer engellerinin gelecekteki yaşam hakkında ve kariyer seçimleri hakkında mesleki özgüveni arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

İlköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin kariyer statü umularını ve beklentilerini, kariyer engellerini, akademik bağlanmalarını, akademik kontrol inançlarını, genel yetenek ve okuryazarlıkları Creed, Conlon ve Zimmer-Gembeck (2007) tarafından araştırılmıştır. Araştırmadaki sonuçlara bakıldığı zaman kız ve erkekler arasında araştırmada geçen değişkenler arasında anlam görülmemiş ve kariyer engelleri arttıkça kariyerde uzmanlaşma daha az olmaktadır.

Morgan ve Ness (2003) tarafından yapılan araştırmada kariyer karar verme yetkinliği ve kariyer karar verme güçlükleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan araştırmanın sonuçlarına baktığımız zaman ise kariyer karar verme güçlükleri ve yetkinliği arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır.

Cinsiyet rolü oryantasyonu ve kariyer kararsızlığının ilişkisi Millard, Habler ve List (1984) tarafından araştırılmıştır. Araştırma 109 üniversite öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Cinsiyet rolleri dört bölüme ayrılmıştır. Araştırma sonucuna baktığımız zaman ise en az kariyer kararsızlığı yaşayan bölümün androjen özellikler taşıyan kişiler olduğu görülmüştür.

Johnston (2003) ise; işlevsel olmayan kariyer düşüncesiyle kariyere kararsızlığı arasında ilişkinin olup olmadığını incelemiştir. 196 öğrencide kız öğrencilerin erkek öğrencilerden fazla olarak işlevsel olmayan kariyer düşünceleri olduğu saptanmıştır.

Mükemmeliyetçilik ve işlevsel olmayan kariyer düşüncelerinin kariyer kararsızlığına etkisi Osborn (1998) tarafından araştırılmıştır. Osborn (1998) üniversitesinde okuyan 123 öğrenciye uygulanmıştır. işlevsel olmayan kariyer düşüncelerinin etkisi varken mükemmeliyetçiliğin etkisi bulunamamıştır.

Nevrotik olma, işlevsel olmayan kariyer düşüncesi, kariyere yönelik karar verme ve problem çözme arasındaki ilişki Reed (2005) tarafından araştırılmıştır. 232 üniversite öğrencisi gönüllü olarak araştırmaya katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre işlevsel olmayan kariyer düşünceleri ile nevroitik oluş arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerde kullanılan ölçme araçları ve verilerin analizi hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada lisedeki öğrencilerin psikolojik doğum sırası ile mesleki karar verme yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik betimsel bir tarama modelidir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Antalya'daki farklı liselerde okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme, 2014-2015 öğretim yılında Antalya'daki, Metin-Nuran Çakallıklı Anadolu Lisesi, Aksu Fen Lisesi, Antalya Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde öğrenim gören 10-11. sınıf öğrencileri arasından tesadüfi olarak seçilen 371 öğrenciden oluşmaktadır.

Araştırma grubunu oluşturan 371 öğrencinin % 61,73'ü kız, % 38,27'si erkektir. Sınıf düzeyine baktığımız zaman ise; 10. sınıf öğrencileri % 50,68, 11. sınıf öğrencileri ise; % 49,32'dir. Öğrencilerin kardeş sıralamalarına baktığımız zaman ise; büyük çocuk olan öğrenciler % 36,93, ortanca çocuk olan öğrenciler % 25,33, küçük çocuk olan öğrenciler % 29,11 ve tek çocuk olan öğrenciler ise % 8,62'dir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmaya bulunan lise öğrencilerinin kişisel bilgileri ve diğer yönlerini betimlemek nedeniyle "Kişisel Bilgi Formu", Psikolojik doğum sırasını belirlemek içinse "Psikolojik Doğum Sırası Envanteri" ve mesleki yetkinliğini belirlemek amacıyla "Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada bulunan ölçme araçları aşağıda verilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada öğrencilerin farklı yönlerini belirlemek için araştırmacı tarafından "Kişisel Bilgi Formu" hazırlanıp kullanılmıştır. Bu formda öğrencilerin cinsiyetleri, yaşları, sınıfı, ailenin gelir düzeyi, kiminle yaşadıkları, anne-baba öğrenim durumları, anne-baba çalışma durumları, kardeş sayısı ve kaçınıcı çocuk oldukları öğrenilmek istenmiştir.

3.3.2. White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanterinin Lise Örnekleme için Güvenirlilik Geçerlik Çalışmaları

PDSE için yurt dışındaki çalışmalarda (Campbell, White ve Stewart, 1991, 1998) ve Kalkan'ın (2005) çalışmasında önerilendört faktörlü yapının lise öğrencilerinden elde edilen örneklem verisine iyi uyum gösterip göstermediğini anlamak amacıyla AMOS 16.0 paket programı kullanılarak Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. İlgili analizler puanlamada erkekler için farklı kızlar için farklı maddeler kullanıldığından, kızlar ve erkeklerde farklı olarak sınanmıştır. Erkek öğrenci örneklemeyle yapılan analiz sonucunda 28 maddeden oluşan dört faktörlü ölçeğin yapısına ilişkin olarak $\chi^2 = 820,443(df=344, p < .001)$ değeri elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre Ki kare değerinin anlamsız olması beklenmektedir ancak bu değer örneklem büyüklüğüne oldukça duyarlıdır ve büyük örneklem gruplarında çoğunlukla anlamlı düzeyde çıkabilmektedir. Bu açıdan alternatif olarak elde edilen Ki kare oranının serbestlik derecesine bölümünden elde edilen bir hesaplama önerilmektedir (Byrne, 1989; Kline, 1994). Yapılan çalışmada bu oran ($\chi^2/df=2.38$) olarak bulunmuştur ve bu oranın modelin kabul edilebilir bir model olduğuna ilişkin önemli bir kanıttır. Buna ek olarak GFI (Goodness of Fit Index), AGFI (Adjusted Goodness of Fit Index), CFI (Comparative Fit Index), RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation) ve SRMR (Standardized Root Mean Square Residual) uyum indeksleri de hesaplanmıştır. Yapılan çalışmada elde edilen değerler GFI=.93, AGFI=.90, CFI=.91, RMSEA=.058 ve SRMR=.079 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar 28 maddeden oluşan 4 faktörlü PDSE'nin uygulandığı erkek lise örnekleme iyi uyum gösterdiğine ilişkin önemli kanıtlar sunmaktadır.

Kız lise öğrencileri örnekleme için yapılan analiz sonucunda 33 maddeden oluşan dört faktörlü ölçeğin yapısına ilişkin olarak $\chi^2 = 716,514$ ($df=479$, $p<.001$) değeri elde edilmiştir. Ki kare oranının serbestlik derecesine bölümünden elde edilen değer ise ($\chi^2/df=1.49$) olarak bulunmuştur ve bu oranın modelin iyi bir model olduğuna ilişkin önemli bir kanıttır. Uyum indeksleri incelendiğinde ise GFI=.95, AGFI=.92, CFI=.96, RMSEA=.045 ve SRMR=.063 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar 33 maddeden oluşan 4 faktörlü PDSE'nin uygulandığı kız lise örnekleme iyi uyum gösterdiğine ilişkin önemli kanıtlar sunmaktadır.

PDSE'nin tutarlık güvenilirliği Cronbach alfa katsayısı ile hesaplanmıştır. Bu değerler erkek öğrencilerde Büyük Çocuk için = .69 , Ortanca Çocuk için = .76, Küçük Çocuk için = .63, Tek Çocuk için = .78 olarak bulunmuştur. İlgili değer kız öğrencilerde ise Büyük Çocuk için = .70, Ortanca Çocuk için = .81, Küçük Çocuk için = .64, Tek Çocuk için = .67 olarak bulunmuştur. Bulunan faktörlere ilişkin madde toplam korelasyonları incelendiğinde ise, bu değerlerin .31 ile .51 arasında değiştiği ve bu değerlerin yeterli düzeylerde olduğu gözlenmektedir.

3.3.3 Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği

Betz vd. (1996) tarafından geliştirilen KKYBÖ-KF, öğrencilerinin kariyerleriyle ilgili kararlar verme sürecinde gerekli olan görevler konusunda kendilerini yetkin görme düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Ölçek, kendini doğru bir şekilde değerlendirme, mesleklerle ilgili bilgi toplama, hedef belirleme, plan yapma ve problem çözmealt boyutlarından oluşmaktadır. KKYBÖ-KF, beşli Likert tipi bir ölçektir ve cevaplandırmada katılımcılar ifade edilen görevleri yerine getirme konusunda kendilerine ne derecede güvendiklerini belirtmek için Hiç Güvenmiyorum (1) ifadesinden Çok Güveniyorum (5) ifadesine uzanan beşli bir derecelendirme yapmaktadırlar. Toplam 25 maddeden oluşan ölçekte maddeleri toplamından bir toplam puan elde etmek mümkündür; yüksek puanlar yüksek düzeydeki kariyer kararı verme yetkinliğine işaret etmektedir. Ölçekten örnek maddeler: “İyi bir özgeçmiş hazırlayabilme” ve “Yeteneklerinizi doğru bir şekilde değerlendirebilme” şeklindedir (Işık, 2010).

KKYBÖ için yurt dışındaki çalışmalarda (Betz vd. 1996) ve Işık'ın (2010) çalışmasında önerilen beş faktörlü yapının lise öğrencilerinden elde edilen örneklem verisine iyi uyum gösterip göstermediğini anlamak amacıyla AMOS 16.0 paket programı kullanılarak Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmıştır (Koyuncu, 2014). Yapılan analiz sonucunda 25 maddeden oluşan beş faktörlü ölçeğin yapısına ilişkin olarak $\chi^2 = 647,297(df=265, p<.001)$ değeri elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre Ki kare değerinin anlamsız olması beklenmektedir ancak bu değer örneklem büyüklüğüne oldukça duyarlıdır ve büyük örneklem gruplarında çoğunlukla anlamlı düzeyde çıkabilmektedir. Bu açıdan alternatif olarak elde edilen Ki kare oranının serbestlik derecesine bölümünden elde edilen bir hesaplama önerilmektedir (Byrne, 1989; Kline, 1994). Yapılan çalışmada bu oran ($\chi^2/df=2.44$) olarak bulunmuştur ve bu oranın modelin kabul edilebilir bir model olduğuna ilişkin önemli bir kanıttır. Buna ek olarak GFI (Goodness of Fit Index), AGFI (Adjusted Goodness of Fit Index), CFI (Comperative Fit Index), RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation) ve SRMR (Standardized Root Mean Square Residual) uyum indeksleri de hesaplanmıştır.Yapılan çalışmada elde edilen değerler GFI=.87, AGFI=.85, CFI=.88, RMSEA=.068 ve SRMR=.066 olarak hesaplanmıştır. AMOS programı tarafından önerilen düzeltme indisleri incelendiğinde ise, önerilen hata korelasyonlarının aynı örtük değişkenlerde yer almasından dolayı uzman görüşü de alınarak, hatalar arası korelasyona izin verilmiş ve model yeniden sınanmıştır. Bu düzeltmeler sonucunda $\chi^2/df= 1.58$, GFI=.92, AGFI=.90, CFI=.95, RMSEA=.043 ve SRMR=.046 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar 25 maddeden oluşan 5faktörlü KKYBÖ-KF'nun uygulandığı lise örneklemine iyi uyum gösterdiğine ilişkin önemli kanıtlar sunmaktadır (Koyuncu, 2014).

KKYBÖ-KF'nun iç tutarlık güvenilirliği Cronbach alfa katsayısı ile hesaplanmıştır. Bu değerler Kendini Doğru Bir Şekilde Değerlendirme faktörü için .71, Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama için .70, Hedef Belirleme için .79, Plan Yapma için .74, Problem Çözme için .70 ve ölçeğin tamamı için .92 olarak bulunmuştur. Bulunan faktörlere ilişkin madde toplam korelasyonları incelendiğinde ise, bu değerlerin .34 ile .64 arasında değiştiği ve bu değerlerin yeterli düzeylerde olduğu gözlenmektedir (Koyuncu, 2014).

3.4 Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması amacıyla, ekte verilen “Psikolojik Doğum Sırası Ölçeği (EK-2)”, “Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Kısa Formu (EK-1)”, ve “Kişisel Bilgi Formu (Ek-3)” tek bir formda toplanmıştır. Ölçekler, 2014- 2015 eğitim-öğretim yılında Antalya ilinde bulunan Metin-Nuran Çakallıklı Anadolu Lisesi, Aksu Fen Lisesi, Antalya Anadolu İmam Hatip Lisesi'ne gidilerek, araştırmacının kendisi tarafından bir ders saati içerisinde, ölçeği uygulamaya gönüllü olan öğrencilere gerekli yönergeler verilerek uygulanmıştır. Ölçeğin uygulanması sırasında yeterli açıklama yapılmış ve öğrencilerden gelen sorular yanıtlanmıştır. Yapılan uygulamalarda 417 öğrenciye uygulama yapılmış ancak ölçeği eksik, hatalı dolduran ve ilgili demografik değişken için yeterli sayıya ulaşmayan öğrencilere ait 46 ölçek formu analize dahil edilmemiş ve araştırma 371 öğrenciden toplanan veriler üzerinde yürütülmüştür.

3.5 Verilerin Analizi

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde istatistiksel analiz için “Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı (SPSS 15.0)” kullanılmıştır.

Öncelikle araştırmaya katılan öğrencilerin demografik bilgilerine ilişkin betimsel istatistiklere yer verilmiştir. Daha sonra ise psikolojik doğum sırası ölçeği ve alt boyutlarına ve kariyer kararı yetkinlik beklentisi ölçeği ve alt boyutlarıyla, arasında ilişkileri belirlemek amacıyla korelasyon ve regresyon analiz sonuçları yorumlanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmadaki problemler için yapılan analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Campbell Psikolojik Doğum Sırası Ölçeği alt boyutları, Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği alt boyutları ve toplam puanlar arasındaki ortalamalar, korelasyon değerleri ve standart sapmalarına ilişkin bulgular tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 1. *Campbell Psikolojik Doğum sırası ile Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği alt boyutları puanları arasındaki korelasyonları, ortalamaları ve standart sapmaları*

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Büyük çocuk	-									
2. Orta çocuk	-,155**	-								
3. Küçük çocuk	,160**	-,215**	-							
4. Tek çocuk	-,093	,576***	-,078	-						
5. Kendini doğ. değ.	-,145**	,093	,002	,070	-					
6. Mesleklerle ilg. bil. top.	-,116*	,144**	-,036	,060	,601**	-				
7. Hedef belirleme	-,121*	,171**	-,013	,108*	,732**	,562**	-			
8. Plan yapma	-,140**	,142**	-,069	,055	,694**	,590**	,721**	-		
9. Problem çözme	-,084	,150**	,010	,028	,491**	,446**	,436**	,596**	-	
10 K.K.Y.B.Ö. Top.	-,148**	,172**	-,025	,079	,858**	,779**	,848**	,880**	,725**	-
$\bar{X}$	1,29	1,77	1,54	1,62	3,85	3,69	3,77	3,67	3,46	3,69
Ss	0,22	0,26	0,24	0,28	0,71	0,72	0,78	0,73	0,74	0,60

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Tablo 1 incelendiğinde, Büyük çocuk ile Kendini Doğru Değerlendirme alt boyutu arasında düşük düzeyde negatif ($r = -.145, p < .01$), Mesleklerle ilgili bilgi toplama alt boyutu ile arasında düşük düzeyde negatif ($r = -.116, p < .05$), Hedef belirleme alt boyutu ile arasında düşük düzeyde negatif ($r = -.121, p < .05$), Plan yapma alt boyutu ile arasında düşük düzeyde negatif ($r = -.140, p < .01$), ve Kariyer kararı yetkinlik beklentisi toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif korelasyonlar ($r = -.148, p < .01$) gözlenirken, Problem çözme alt boyutu ile arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ($r = -.084, p > .05$) gözlenmektedir.

Tablo 1 incelendiğinde, Orta çocuk ile Kendini Doğru Değerlendirme alt boyutu ile arasında ilişkinin olmadığı ($r = -.093, p > .05$), Mesleklerle ilgili bilgi toplama alt boyutu ile arasında orta düzeyde pozitif ($r = .144, p < .001$), Hedef belirleme alt boyutu ile arasında orta düzeyde pozitif ($r = .171, p < .05$), Plan yapma alt boyutu ile arasında orta düzeyde pozitif ($r = .142, p < .01$), Problem çözme alt boyutu ile arasında orta düzeyde pozitif ($r = .150, p < .01$), Kariyer kararı yetkinlik beklentisi toplam puanı ile arasında orta düzeyde pozitif ($r = .172, p < .01$) bir ilişki gözlenmektedir.

Tablo 1 incelendiğinde, Küçük çocuk ile Kendini Doğru Değerlendirme alt boyutu ile arasında ilişkinin olmadığı ($r = .00, p > .05$), Mesleklerle ilgili bilgi toplama alt boyutu ile arasında ilişkinin olmadığı ($r = -.036, p > .05$), Hedef belirleme alt boyutu ile arasında ilişkinin olmadığı ($r = -.013, p > .05$), Plan yapma alt boyutu ile arasında ilişkinin olmadığı ($r = -.069, p > .05$), Problem çözme alt boyutu ile arasında ilişkinin olmadığı ($r = .01, p > .05$), Kariyer kararı yetkinlik beklentisi toplam puanı ile arasında ilişkinin olmadığı ($r = -.025, p > .05$) bir ilişki gözlenmektedir.

Tablo 1 incelendiğinde, Tek çocuk ile Kendini Doğru Değerlendirme alt boyutu ile arasında ilişkinin olmadığı ($r = .07, p > .05$), Mesleklerle ilgili bilgi toplama alt boyutu ile arasında ilişkinin olmadığı ($r = .06, p > .05$), Hedef belirleme alt boyutu ile arasında düşük düzeyde pozitif ($r = .108, p < .05$), Plan yapma alt boyutu ile arasında ilişkinin olmadığı ($r = .055, p > .05$), Problem çözme alt boyutu ile arasında ilişkinin olmadığı ($r = .028, p > .05$), Kariyer kararı yetkinlik beklentisi toplam puanı ile arasında ilişkinin olmadığı ($r = .079, p > .05$) bir ilişki gözlenmektedir.

Tablo 2. *Campbell Psikolojik Doğum sırası ile Kendini Doğru bir Şekilde Değerlendirme Alt Boyutuna İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Bağımsız Değişkenler	<i>B</i>	<i>SH_B</i>	<i>β</i>	<i>T</i>	<i>P</i>
Büyük çocuk	-0,441	0,167	-0,139	-2,634	0,009**
Ortanca çocuk	0,186	0,176	0,069	1,060	0,290
Küçük çocuk	0,122	0,159	0,041	0,767	0,443
Tek çocuk	0,052	0,163	0,020	0,320	0,749

$$R = .167R^2 = .028$$

$$F_{(4, 366)} = p = .034^*$$

$$*p < .05, **p < .01, ***p < .001$$

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeğinin Alt Boyutlarından Kendini Doğru Bir Şekilde Değerlendirmenin yordanmasına ilişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları (Tablo 2) incelendiğinde büyük, orta, küçük ve tek çocuk değişkenlerinin kendini doğru bir şekilde değerlendirmeyi anlamlı bir şekilde yordadığı gözlenmektedir ($F_{(4,366)} = p < .001$). Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklamasına yönelik toplam varyansa (R^2) göre, bağımsız değişkenler hep birlikte Kendini Doğru Bir Şekilde Değerlendirme alt ölçeğindeki toplam varyansın yaklaşık %3'ünü açıklamaktadır. Yordayıcı değişkenlerin yordanan değişkenler üzerindeki görelî önem sırasını gösteren standardize edilmiş regresyon katsayıları (β) incelendiğinde ise, Kendini Doğru Bir Şekilde Değerlendirmenin en güçlü yordayıcısının büyük çocuk olduğu ($\beta = -.139$), bunu sırasıyla ortanca çocuk ($\beta = .069$), küçük çocuk ($\beta = .041$), tek çocuk ($\beta = .020$) değişkenlerinin izlediği görülmektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, sadece büyük çocuğun ($p < .001$) anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmektedir.

Tablo 3. *Campbell Psikolojik Doğum Sırası ile Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama Alt Boyutuna İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Bağımsız Değişkenler	<i>B</i>	<i>SH_B</i>	<i>β</i>	<i>T</i>	<i>P</i>
Büyük çocuk	-,314	,169	-,098	-1,859	,064
Ortanca çocuk	,417	,178	,152	2,351	,019*
Küçük çocuk	,028	,161	,009	,176	,861
Tek çocuk	-,095	,165	-,036	-,575	,566

$$R = .176R^2 = .031$$

$$F_{(4,366)} = p = .022^*$$

* $p < .05$

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeğinin Alt Boyutlarından Meslekle ilgili bilgi toplama Yordanmasına ilişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları (Tablo3) incelendiğinde, büyük, orta, küçük ve tek çocuk ile anlamlı bir şekilde yordadığı gözlenmektedir ($F_{(4,366)} = p < .05$). Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklamasına yönelik toplam varyansa (R^2) göre, bağımsız değişkenler hep birlikte Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama alt ölçeğindeki toplam varyansın yaklaşık %3'ünü açıklamaktadır. Yordayıcı değişkenlerin yordanan değişkenler üzerindeki göreceli önem sırasını gösteren standardize edilmiş regresyon katsayıları (β) incelendiğinde ise, Meslekle ilgili bilgi toplama boyutunun en güçlü yordayıcısının ortanca çocuk olduğu ($\beta = .152$), bunu sırasıyla büyük çocuk ($\beta = -.098$), tek çocuk ($\beta = -.036$), küçük çocuk ($\beta = .009$) değişkenlerinin izlediği görülmektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığın ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, sadece ortanca çocuk ($p < .05$) anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmektedir.

Tablo 4. *Campbell Psikolojik Doğum Sırası ile Hedef Belirleme alt boyutuna ilişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Bağımsız Değişkenler	<i>B</i>	<i>SH_B</i>	<i>β</i>	<i>T</i>	<i>P</i>
Büyük çocuk	-,353	,183	-,101	-1,935	,054
Ortanca çocuk	,472	,192	,158	2,458	,014*
Küçük çocuk	,126	,174	,038	,722	,471
Tek çocuk	,028	,178	,010	,159	,874

$$R = .200 \quad R^2 = .040$$

$$F_{(4,366)} = p = .005^{**}$$

$$*p < .05 \quad **p < .01,$$

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeğinin Alt Boyutlarından Hedef belirleme alt boyutu ile yordanmasına ilişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları (Tablo 4) incelendiğinde, büyük, orta, küçük ve tek çocuk ile anlamlı bir şekilde yordadığı gözlenmektedir ($F_{(4,366)} = p < .01$). Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklamasına yönelik toplam varyansa (R^2) göre, bağımsız değişkenler hep birlikte Hedef Belirleme alt ölçeğindeki toplam varyansın yaklaşık %4'ünü açıklamaktadır. Yordayıcı değişkenlerin yordanan değişkenler üzerindeki görece önem sırasını gösteren standardize edilmiş regresyon katsayıları (β) incelendiğinde ise Hedef belirleme alt boyutunun en güçlü yordayıcısının ortanca çocuk olduğu ($\beta = .158$), bunu sırasıyla büyük çocuk ($\beta = -.101$), küçük çocuk ($\beta = .038$), tek çocuk ($\beta = .010$) değişkenlerinin izlediği görülmektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, sadece ortanca çocuk ($p < .05$) anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmektedir.

Tablo 5. *Campbell Psikolojik Doğum Sırası ile Plan yapma Alt Boyutuna İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Bağımsız Değişkenler	<i>B</i>	<i>SH_B</i>	<i>β</i>	<i>t</i>	<i>P</i>
Büyük çocuk	-,385	,171	-,118	-2,255	,025*
Ortanca çocuk	,394	,179	,142	2,197	,029*
Küçük çocuk	-,068	,162	-,022	-,420	,675
Tek çocuk	-,104	,166	-,039	-,624	,533

$$R = .190 \quad R^2 = .036$$

$$F_{(4,366)} = p = .009^{**}$$

$$*p < .05 \quad **p < .01,$$

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeğinin Alt Boyutlarından Plan yapma alt boyutu ile yordanmasına ilişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları (Tablo 5) incelendiğinde, büyük, orta, küçük ve tek çocuk ile anlamlı bir şekilde yordadığı gözlenmektedir ($F_{(4,366)} = p < .01$). Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklamasına yönelik toplam varyansa (R^2) göre, bağımsız değişkenler hep birlikte Plan yapma alt ölçeğindeki toplam varyansın yaklaşık %4'ünü açıklamaktadır. Yordayıcı değişkenlerin yordanan değişkenler üzerindeki görece önem sırasını gösteren standardize edilmiş regresyon katsayıları (β) incelendiğinde ise plan yapma alt boyutunun en güçlü yordayıcısının ortanca çocuk olduğu ($\beta = .142$), bunu sırasıyla büyük çocuk ($\beta = -.118$), tek çocuk ($\beta = -.039$), küçük çocuk ($\beta = -.022$) değişkenlerinin izlediği görülmektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, sadece ortanca çocuk ($p < .05$) anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmektedir.

Tablo 6. *Campbell Psikolojik Doğum Sırası ile Problem Çözme Alt Boyutuna İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Bağımsız Değişkenler	<i>B</i>	<i>SH_B</i>	<i>β</i>	<i>t</i>	<i>P</i>
Büyük çocuk	-,232	,173	-,070	-1,337	,182
Ortanca çocuk	,579	,182	,205	3,178	,002**
Küçük çocuk	,180	,165	,058	1,092	,276
Tek çocuk	-,248	,169	-,092	-1,467	,143

$$R = .186R^2 = .035$$

$$F_{(4.366)} = p = .011^*$$

$$*p < .05 **p < .01,$$

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeğinin Alt Boyutlarından problem çözme alt boyutu ile yordanmasına ilişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları (Tablo 6) incelendiğinde, büyük, orta, küçük ve tek çocuk ile anlamlı bir şekilde yordadığı gözlenmektedir ($F_{(4.366)} = p < .01$). Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklamasına yönelik toplam varyansa (R^2) göre, bağımsız değişkenler hep birlikte problem çözme alt ölçeğindeki toplam varyansın yaklaşık %4'ünü açıklamaktadır. Yordayıcı değişkenlerin yordanan değişkenler üzerindeki göreceli önem sırasını gösteren standardize edilmiş regresyon katsayıları (β) incelendiğinde ise plan yapma alt boyutunun en güçlü yordayıcısının ortanca çocuk olduğu ($\beta = .205$), bunu sırasıyla tek çocuk ($\beta = -.092$), büyük çocuk ($\beta = -.070$), küçük çocuk ($\beta = .058$) değişkenlerinin izlediği görülmektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, sadece ortanca çocuk ($p < .01$) anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmektedir.

Tablo 7. *Campbell Psikolojik Doğum Sırası ile Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Toplam Puanlarına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Bağımsız					
Değişkenler	<i>B</i>	<i>SH_B</i>	<i>β</i>	<i>t</i>	<i>P</i>
Büyük çocuk	-,345	,140	-,128	-2,458	,014*
Ortanca çocuk	,410	,147	,178	2,778	,006**
Küçük çocuk	,078	,134	,031	,581	,562
Tek çocuk	-,073	,137	-,033	-,535	,593

$$R = .215 \quad R^2 = .046$$

$$F_{(4,366)} = p = .002^{**}$$

* $p < .05$ ** $p < .01$,

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeğinin toplam puanları ile yordanmasına ilişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları (Tablo 7) incelendiğinde, büyük, orta, küçük ve tek çocuk ile anlamlı bir şekilde yordadığı gözlenmektedir ($F_{(4,366)} = p < .01$). Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklamasına yönelik toplam varyansa (R^2) göre, bağımsız değişkenler hep birlikte Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeğinin toplam varyansın yaklaşık %5'ini açıklamaktadır. Yordayıcı değişkenlerin yordanan değişkenler üzerindeki görece önem sırasını gösteren standardize edilmiş regresyon katsayıları (β) incelendiğinde ise plan yapma alt boyutunun en güçlü yordayıcısının ortanca çocuk olduğu ($\beta = .178$), bunu sırasıyla büyük çocuk ($\beta = -.128$), tek çocuk ($\beta = -.033$), küçük çocuk ($\beta = .031$) değişkenlerinin izlediği görülmektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, sadece ortanca çocuk ($p < .05$) ve büyük çocuk ($p < .01$) anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Bu araştırma, sosyal bilişsel kariyer kuramının en temel kavramlarından yetkinlik beklentisinin yordayıcılarını belirlemeye yönelik olarak yapılmıştır. Lent ve Brown (2005) ilgi modelinde yetkinlik ve sonuç beklentisini etkileyen dört önemli faktör olarak Kişisel Performanslar, Dolaylı Öğrenme, Cesaretlendirme, Heyecanlanma (Fizyolojik ve Duygusal Durum) belirtmişlerdir. İlgi modelinde yetkinlik ve sonuç beklentisinin; ilgilerin oluşumunda, hedeflerin belirlenmesinde, seçim hedeflerinde ve performans düzeyinde önemli etkileri olduğunu modelde hipotez olarak ortaya koymuşlardır. Araştırmadaki sonuçlar hipotezi destekler nitelikte olduğu görülmüştür.

1. White-Campbell Psikolojik Doğum Sırasının, Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Kavramları Arasındaki İlişkilerden Elde Edilen Bulgulara Dair Tartışma

“Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası” ile Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi alt boyutları (kendini doğru değerlendirme, mesleklerle ilgili bilgi toplama, hedef belirleme, plan yapma, problem çözme) arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına genel olarak bakıldığı zaman, öğrenciler “Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası” ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutları arasında negatif ilişkiler gözlenmiştir. Büyük çocuklar kurallara uyan, günlük işlerinde tertipli olan liderlik vasıflarına sahip kişiler olarak tanımlanan, aile içinde yönlendirici, kardeşlerine korumacı yaklaşan, sorumluluk sahibi, başarı odaklı olan çocuklardır (Stewart 2004).

Yaşadıkları her şey kendi kontrolleri altında olmasından yana tavır geliştirirler. İlk çocuklar, hayatlarında tecrübe olarak ailelerini gördükleri için onların özelliklerini hayatlarıyla bütünleştirirler Liderlik ve başarı tutucu ana-baba tutumlarında büyüyen çocuklarda daha etkilidir (Leman, 1997). "Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası" olan öğrenciler ise Kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutları olan kendini doğru bir şekilde

değerlendirme, meslekler ile ilgili bilgi toplama, hedef belirleme, plan yapma, problem çözüme ve genel olarak kariyer kararları konusunda kendilerini yetkin hissetmemektedirler.

“Ortanca Çocuk Psikolojik Doğum Sırası” ile Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi alt boyutları arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçlara bakıldığı zaman, öğrencilerin “Ortanca Çocuk Psikolojik Doğum Sırası” ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutları arasında pozitif düzeyde ilişkiler gözlenmiştir. Ailede ortanca olan çocuklar ilk çocuğun aile içerisinde bulunduğu konuma ulaşmak için sürekli bir hırs içerisindedir (Stewart, 2004). Ergenlerde destekleyici ana-baba tutumlarının çocukların karar almalarında etkin olduğu, kariyer seçiminde ise planlı kariyer seçimi ve gelişiminde etkili olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin istedikleri kariyer ile çocukların istediği kariyer arasında bir bağın bulunduğu görülebilir (Can, 2002). "Ortanca Çocuk Psikolojik Doğum Sırası" olan öğrenciler Kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutları ile genel olarak kariyer kararları konusunda kendilerini ailelerinde ortanca çocuk olarak algılayan lise öğrencileri, bu alt boyutların her birinde kendilerini yetkin görmektedirler.

“Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası” ile Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi alt boyutları arasında ilişki olup olmadığına bakılmıştır. Sonuçlara bakıldığı zaman, öğrencilerde “Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası” ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı gözlenmiştir. En küçük çocuklar genel olarak şımartılmışlardır ve bu çocuklar arkalarından kimse gelmediği için farklı bir özellik içinde büyür. Ortanca çocuk gibi yeni bir kardeş olabilir korkusunu asla yaşamazlar (Adler, 1994). "Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası" olan öğrenciler kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutları ile genel olarak kariyer kararları konusunda kendilerini ailelerinde küçük çocuk olarak algılayan lise öğrencilerinin sonuçlarında pozitif bir ilişki çıkmamıştır.

Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası ile Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi alt boyutları arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, “Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası” ile Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi alt boyutlarından kendini doğru değerlendirme, mesleklerle ilgili bilgi toplama, hedef belirleme, plan yapma da anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Fakat sadece problem çözüme alt boyutunda anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Tek çocuk olmanın avantajları arasında; ailenin bütün ilgisinin üzerinde olması, bütün zamanlarının bölünmeden tek

çocuğa aktarılması, rekabet konusunda çevresinde kimsenin olmaması olarak değerlendirilmektedir (Roberts ve White 2001).

Sıkılğan ve doyumsuz olarak kabul edilen tek çocuklar mutluluk hazlarını çok zor elde ederler. Arkadaş ortamlarında paylaşımcı olmadıkları, eleştirilmeyi sevmedikleri için huzursuzluk ve uyum problemleri yaşayabilirler. Yaşadıkları bu problemlerinde kensilerinin payı olduğu kadar ebeveynlerinin yanlış tutumları da etkin rol oynamaktadır. Kendi istekleri ve ilgileri daha önemlidir. Ailelerinden anneye bağımlıdırlar (Kılıçarslan, 2014). Ebeveynler ilgilerini yansıtabilecekleri kimse olmadığı için tek çocuklara yansıtırlar bu ise çocuğa yarardan çok zarar vermektedir. Çünkü çocuk aile bağımlı olur, yapacağı her şeyi aileye sorarak onay alma gereksinimiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bunun sonucunda ise tek başına kaldığı zaman hayatla mücadele etmekte zorluk yaşarlar (Leman, 2011).

"Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası" olan öğrenciler Kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutları olan kendini doğru bir şekilde değerlendirme, mesleklerle ilgili bilgi toplama, hedef belirleme, plan yapma, genel olarak kariyer kararları konusunda anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır fakat problem çözme konusunda yetkin görmektedirler.

2. White-Campbell Psikolojik Doğum Sırasının, Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Alt Boyutlarından Kendini Doğru Bir Şekilde Tanıma Arasındaki İlişkilerden Elde Edilen Bulgulara Dair Tartışma

Sonuçlar daha özelde değerlendirildiğinde, Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisinin alt boyutlarından Kendini Doğru Bir Şekilde Tanımanın en güçlü yordayıcısı Büyük Çocuk olduğu, bunu sırasıyla Ortanca, Küçük ve Tek Çocuk değişkenlerinin izlediği görülmektedir. Kendini Doğru Değerlendirme alt boyutu ile Büyük Çocuk arasında orta düzeyde negatif, Ortanca, Küçük ve Tek Çocuk ile arasında düşük düzey ve orta düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişkiler gözlenmektedir. Bandura'nın (1981) bireyin yetenekleri ile yetkinlik beklentisinin birbiriyle ilişki içinde olması durumunda olumlu sonuçlar alma ihtimalini artırdığı düşünülmektedir. Diğer bir ifadeyle birey kendini doğru değerlendirir ve bu yönde bir yetkinlik beklentisine sahip olduğuna inanırsa amaca yönelik etkinliklerinde zorlanmaz.

Kişinin kendi özelliklerinin yanı sıra güçlü ve zayıf olduğu noktaları bilip bununla yüzleşmesiyle başlayan süreç kişisel kariyer planlamadır. Bışi kendi ilgi, yeteneklerini, ihtiyaçlarını göz önüne alarak kariyer seçimi anlamında objektif olmalıdır. Bunun devamında kişi kendi özelliklerine bakarak kariyerine yön verebilir (Serinkan ve Barutçu, 2006).

Ergenlerin kariyer gelişimlerini etkileyen önemli bir faktör olarak kariyer kararsızlığı görülmektedir (Patton, Creed ve Watson, 2003). Bireyler ailelerinin maddi-manevi olanakları, arkadaş seçimleri, televizyon ve sosyal iletişim ağları, okulda görülen dersler ve rehberlik faaliyetleri ile kariyer beklentilerini ve seçimlerini öğrenirler. Öğrenciler bu kariyer beklentilerini öğrenmek için araştırmayı genelleştirebilirlerse ancak o zaman kariyer kararsızlığı yaşamazlar (Ireh, 2000).

3. White-Campbell Psikolojik Doğum Sırasının, Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Alt Boyutlarından Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama Arasındaki İlişkilerden Elde Edilen Bulgulara Dair Tartışma

Araştırma bulgusuna göre; Mesleklerle İlgili Bilgi Toplamanın en güçlü yordayıcısının Ortanca Çocuk olduğu, bunu sırasıyla Büyük, Tek ve Küçük Çocuğun izlediği görülmektedir. Mesleklerle İlgili Bilgi Toplama alt boyutu ile Campbell Psikolojik Doğum Sırası Kavramları içinde Büyük, Tek ve Küçük Çocuğun düşük düzeyde negatif, Ortanca Çocuk arasında ise orta düzeyde pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler gözlenmektedir.

Kuramsal açıklamalara baktığımızda; Saunders, Peterson, Sampson ve Reardon (2000)'e göre ise olumsuz duyguları yoğun olan kişi seçenekleri eleme, karar seçenekleri hakkında bilgi toplama, seçenekleri karşılaştırma gibi kariyer kararı sürecinde yapması gereken görevleri yerine getirmede zorlanır.

Meslek seçiminde o meslek ile ilgili bilgiler, (kazanç, mesleğin özellikleri, güven, toplumsal statü, sağladığı doyum ve statü) meslek seçiminde etkin rol oynamaktadır. Her meslek yukarıdaki sayılan özelliklere uygunluk sağlama düzeyleri farklıdır. Birey meslek

seçiminde kendisine verdiği olanakların ne derece etkili olup olmadığına bakmaktadır. Buna bağlı olarak kişi kendi doyumunu ve ihtiyaçlarını karşıladığı mesleği kendi özellikleriyle bağdaştırarak seçmektedir (Kuzgun, 2000).

Super ise; meslek seçimini kişinin sıraya koyduğu mesleklerin istenirlik derecesine göre seçmesi mesleği ne kadar çok istemesini göstermektedir. Meslek kavramı kişinin mesleği seçene kadar ki geçtiği basamakların hepsini oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak ise; Meslek seçimi ve tercihi arasındaki en önemli bağın gerçeklik kavramı olduğu kanısına varılabilmektedir (Kantarcıoğlu, 1987). Kuramsal açıklamalar da araştırmanın bulgularını desteklediği görülmektedir.

4. White-Campbell Psikolojik Doğum Sırasının, Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Alt Boyutlarından Hedef Belirleme Arasındaki İlişkilerden Elde Edilen Bulgulara Dair Tartışma

Hedef Belirlemenin en güçlü yordayıcısının Ortanca Çocuk, bunu sırasıyla Büyük, Küçük ve Tek çocuk değişkenlerinin izlediği görülmektedir. Hedef Belirleme alt boyutu ile Ortanca Çocuk arasında pozitif, orta düzeyde anlamlı ilişkiler gözlenmektedir. Hedef Belirleme konusunda kendini en yetkin hisseden kendilerini ortanca çocuk olarak algılayan lise öğrencileridir.

Kariyer kararı yetkinlik beklentisindeki hedefler soyut olmayan, geçerliliği olan durumları dile getirmektedir. Bireylerin isteklerine ulaşmak için izledikleri yola hedef ismini verebilmekteyiz. Bununla birlikte kişinin mesleğinde terfi alması, müdür olması, sergi açması vb. durumlar kişinin birer hedefi doğrultusunda gerçekleştiği basamaklar olduğunu söyleyebiliriz. Kişi hayatında kısa hedefler üzerinden uzun hedeflere doğru ilerleyebilir ve ilerledikçe kendine kariyer anlamında başka hedefler koyabilmektedir (Özden, 2007).

Kişilerin kendi değerlerine uygun hedef belirlemesi hayatının devamında çok önemlidir. Birey kendisi hakkındaki bilgileri istediği kariyer hakkında bilgiyle birleştirdiği zaman çok daha fazla kaliteli hedef belirleme yapmış olacaktır. Kişi ulaşmak istediği

hedefe kendi yetenekleri doğrultusunda devam ederse kariyer kararını vermesi daha kolay olacaktır (Aytaç, 1998).

Hedefe ulaşmak için bazı stratejiler geliştirmek için planlama kavramı kullanılmaktadır. planlama süreci ile hedef belirleme aynı alanın içinde bulunmaktadır. Bu nedenle farklı hedefler arasında plan belirleme, geribildirim ve değerlendirme hedefe yönelmede ve plan yapmanın içinde yer almaktadır (James, Austin ve Vancouver, 1996).

Betz ve Hackett'e (1981) göre kariyer kararı yetkinlik beklentisi yüksek bireyler, kariyer seçenekleri ve bireysel özellikleri hakkında bilgi toplama ve kendilerine uygun hedefler belirleme konusunda güçlük yaşamamaktadırlar. Benlik saygısı düşük kişiler hedef belirlemede ve problem çözmede güçlük çekebilmektedirler (Plumber, 2001).

Makro ve Savickas (1998), uyguladıkları kariyer müdahalesinde “*Daire Testi*”ni, Gelecekle ilgili olumlu duygular, hedef belirme ve plan yapma amacıyla kullandıklarını belirtmişler ve müdahale sonucu kullanmışlar deney grubunun kontrol grubuyla karşılaştırıldığında geleceğe odaklanma, gelecekle ilgili olumlu duygular ve kariyer planlama konusunda istatistiksel olarak anlamlı artışlar gösterdiğini gözlemlemişlerdir. Kuramsal bilgiler hedef belirleme kaygı ve olumlu duygular arasında ilişkilerin olduğunu destekler niteliktedir.

5. White-Campbell Psikolojik Doğum Sırasının, Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Alt Boyutlarından Plan Yapma Arasındaki İlişkilerden Elde Edilen Bulgulara Dair Tartışma

Plan yapmanın en güçlü yordayıcısının Orta Çocuk olduğu, bunu sırasıyla Büyük, Tek ve Küçük Çocuk değişkenlerinin izlediği görülmektedir. Plan Yapma alt boyutu ile Büyük, Tek ve Küçük Çocuk arasında düşük düzey ile orta düzeylerde negatif, Orta Çocuk arasında orta düzeyde pozitif anlamlı ilişkiler gözlenmektedir.

Kişi sahip olduğu bilgi, beceri ve yeteneklerin farkında olması gerekmektedir. Kariyer planlaması ise bu amaçları gerçekleşmesini başarması için kariyer amaçlarını ve planlamayı bilmesi gerekmektedir (Tunç ve Akyay, 2001). Kuzgun (2009) ise kariyer planlamasını; kişinin ilgi yetenek ve isteklerini gerçek bir algıyla değerlendirerek kişinin

bu planlamayı sürdürebilmek için yeterli donanıma sahip olacağı inancına sahip olmasıdır. Kişi kariyer planlamasına hazır olmak için hedefini belirlemesi gerekmektedir.

Kariyer planlama süreci; kişilerin değişen toplum ve çevreden etkilenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı kişi ve çevre esnek bir yapıya sahip olması gerekmektedir (Özgen, Öztürk ve Yalçın, 2001). Bireyin bu esnek yapının içinde olan birçok özellik vardır. Bunlar; kişinin özellikleri,okuduğu okullar, cinsiyetleri vb.'dir. Çocukluktan erişkinliğe kadar bu süreç devam etmektedir (Argüden, 1998). Birey, kariyer hedeflerine bütün özelliklerini içine alacak şekilde ayarlaması gerekmektedir. Tecrübelerini göz önüne alarak planlama yapması önemlidir (Gürbüz ve Yaylacı, 2005).

Garrinson ve Garrinson (1983), yaptıkları çalışmada ergenlerin çoğunun en belli başlı düşüncelerinin meslek planlamalarını yapabilmek ve mesleğe hazırlanmakta yoğunlaştığını ortaya koymuşlardır. Plan Yapma konusunda kendini en yetkin hisseden kendilerini ortanca çocuk olarak algılayan lise öğrencileridir. Kuramsal bilgiler ve araştırmalar White-Campbell psikolojik doğum sırası ve kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutu plan yapma arasındaki ilişkileri destekler niteliktedir.

6. White-Campbell Psikolojik Doğum Sırasının, Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Alt Boyutlarından Problem Çözme Arasındaki İlişkilerden Elde Edilen Bulgulara Dair Tartışma

Problem Çözmenin en güçlü yordayıcısının Ortanca Çocuk olduğu, bunu sırasıyla Tek, Büyük ve Küçük Çocuk değişkenlerinin izlediği görülmektedir. Problem Çözme alt boyutu ile Tek, Büyük ve Küçük Çocuk arasında orta düzeyde negatif, Ortanca Çocuk arasında orta düzeylerde pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler gözlenmektedir.

Kariyer kararında, kaygı, mesleki kimlik, mesleki karar verme stilleri ve problem çözme durumunun algılanışı gibi farklı kişilik değişkenleriyle de ilişkili olduğunu belirtmektedir. Bireyler çeşitli mesleki planlama etkinliklerinde ve özellikle de problem çözme durumunda sergiledikleri davranışlar açısından farklılıklar göstermektedirler (Larson vd., 1988). Problem Çözme konusunda kendini en yetkin hisseden kendilerini ortanca çocuk olarak algılayan lise öğrencileridir. Kuramsal bilgiler ve araştırmalar White-

Campbell psikolojik doğum sırası ve kariyer kararı yetkinlik beklentisi alt boyutu plan yapma arasındaki ilişkilerin olduğu gör÷lmektedir.

Genel olarak araştırmaya bakıldığı zaman öğrencilerin ergenlik dönemindeki kariyer kararı yetkinlik beklentisine uygun olarak belirlenmiş, bu dönemde özellikle olumlu ve olumsuz duyguların kariyer kararı yetkinlik beklentisine etkisindeki rolüne vurgu yaparak alana katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarından elde edilen bulgular Bandura'nın (1977) Yetkinlik Kuramındaki Lent, Brown ve Hackett (1996); Betz ve Hackett'in (1981) Sosyal-Bilişsel Kariyer Kuramı ve Adler (1981) kuramındaki görüşlerini desteklemektedir.

BÖLÜM VI

ÖNERİLER

Alan araştırmacılarına yönelik öneriler:

1. Bu araştırma Antalya bölgesinde üç okula uygulanmıştır. Örneklem grubunun farklı alanlarda olması düşünöldüğünde aynı araştırma farklı bölgelerde uygulanabilir.
2. Bu araştırma 10 ve 11. sınıf düzeyindeki öğrencilere uygulanmıştır. Bu araştırmanın farklı seviyedeki öğrencilere uygulanması farklı sonuçların alınmasına daha yararlı olabilir. Farklı seviyelerdeki öğrencilerle yapılacak aynı çalışmanın sonuçları çalışmanın genellenebilirliği için de önemli olabilir.
3. Bu araştırma Anadolu Lisesi, İmam Hatip Lisesi ve Fen Lisesi türünde olan öğrencilerin oluşturduğu örneklem grubuyla oluşturulmuştur. Daha farklı türdeki liseleri de araştırmanın içine dahil ederek benzer bir çalışma yürütülebilir.
4. Kuramsal kaynaklarda yetkinlik beklentisinin kariyer kararına olan etkisi düşünöldüğünde, yetkinlik beklentisini yordayan diğer etmenlerle ilgili yapılacak araştırmalar bu alana katkı sağlayacaktır.
5. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı'nın modelleri olan ilgi, seçim ve performans modellerinin sınanması da yine alana önemli katkı sağlayacaktır.

Alan uygulamacılarına yönelik öneriler:

1. Kariyer kararında yetkinlik beklentisinin artırılmasına yönelik çalışmalar, kariyer kararı sürecinde bulunan bireyler için faydalı olacaktır.
2. Psikolojik Doğum Sırası özellikle hedef belirleme ve plan yapma davranışına etkisi daha yüksek düzeydedir. Bireylerin geleceğe yönelik beklentilerinde ve bu beklentiye gerçekleştirme çabalarında olumlu duyguların artırılması önemlidir.
3. Kendini doğru bir şekilde değerlendirme konusunda en çok yardıma ihtiyaç duyan kendilerini büyük çocuk olarak algılayan lise öğrencileridir. Dolayısıyla kendini doğru bir şekilde değerlendirme yetkinliğini arttırmaya yönelik kariyer danışmanlığı hizmetlerinde bu durum dikkate alınabilir. Örneğin, lise sonunda hazırlandıkları sınav için kariyer danışmanlığına başvurulabilir.
4. Mesleklerle ilgili bilgi toplama konusunda kendini en yetkin hisseden kendilerini ortanca çocuk olarak algılayan lise öğrencileridir. Dolayısıyla Mesleklerle ilgili bilgi toplama, yetkinliğini arttırmaya yönelik kariyer danışmanlığı hizmetlerinde bu durum dikkate alınabilir.
5. Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi alt ölçeklerinden Hedef belirleme de ise kendini bilgili hisseden olarak ortanca çocuk ortaya çıkmıştır. Ortanca çocukla ilgili olarak hedef belirleme üzerine bireysel ya da grup danışmanlığı yapılabilir. Büyük, küçük ve tek çocukların da hedef belirleme konusunda bilinçlendirmek ve kariyer belirleme konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla farklı ölçekler uygulanabilir, konferanslar düzenlenebilir veya okullarda rehber öğretmenleriyle birlikte ilgi alanları belirlenip bu yönde çalışmalar yapılabilir.
6. Plan yapma alt ölçeğinde ise kendini en yetkin hisseden ise; ortanca çocuktur. Ortanca çocuğun plan yapmasını daha da geliştirebilmek için aileler öğretmenleriyle işbirliği içerisinde olarak çocuk teşvik edilmelidir. Plana aile ve öğretmen ortak olarak gerek ders başarısı gerek yaptığı planlar doğrultusunda teşvik edilmelidir. Bunun yanı sıra küçük, tek ve büyük çocuklarla ilgili olarak plan yapmaya öğrenciler teşvik edilebilir,

bununla birlikte yaptıkları plan için aileler ve öğretmenler çocuğa küçük ödüller vererek buna alışması sağlanabilir.

7. Problem çözme konusunda kendisini daha bilinçli hisseden ise; ortanca çocuk olmuştur. Ailede ortanca çocuk fark edilmek istediği için ortaya çıkmış olabilir. Bu konuda ortanca çocuğa destek olunarak onun istekleri düşünceleri dikkate alınabilir. Büyük, tek ve küçük çocukla ilgili olarak ise; nasıl problem çözdüklerini öğrenerek onlara aile ve öğretmen olarak kendilerinin çözümü için izin verilebilir. Bir konu hakkında aileleriyle ya da öğretmenlerinden yardım alarak birlikte problem çözebilecekleri hatırlatabilir.

BÖLÜM VII

KAYNAKLAR

- Adler, A. (1994). *Güç Çocuğun Eğitimi*. Çev. Nihal, Öno. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Adler, A. (1998). *Yaşamın Anlam ve Amacı*. K, Şipal (Çev.) (4. Basım). İstanbul: Say Dağıtım Ltd: Şti.
- Adler, A. (2007). *İnsan Tabiatını Tanıma*. A. Yörükkan (Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları. (Orijinal Eser 1927 Yılında Basılmıştır).
- Adler, A. (2013). *İnsanı Tanıma Sanatı*, (Çev.) Kamuran Şipal, İstanbul: Say Yayınları.
- Argüden, M., (1998). *Örgütsel Kariyer Yönetimi ve Yapı Kredi Bankası Uygulaması*. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ashby, Jeffry, Kenny A. LoCicero, Mary Catherine Kenny, (2003). The Relationship of Multidimensional Perfectionism to Psychological Birth Order, *The Journal of Individual Psychology*, 59 (1), 42–51.
- Atkinson, R. T., Atkinson, R. C., ve Hilgard, E. R. (1995). *Psikolojiye giriş- I* (Çev. K. Atakay, M. Atakay ve A. Yavuz). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Aytaç, S., (1997). *Çalışma Yaşamında Kariyer Yönetimi, Planlaması, Geliştirilmesi Sorunları*, İstanbul, Epsilon Yayınları.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 191-215.

- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1995). Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. In A. Bandura (Ed.), *Self-efficacy in changing societies* (pp. 1-45). New York: Cambridge University Press.
- Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*, W.H. Freeman Company, New-York, 179–259.
- Barutçu, E., Serinkan, C., (2006). Pamukkale Üniversitesi Öğrencilerinin Kariyer Planları- Otonomi Kişilik Özelliklerine İlişkin Bir Araştırma. Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F.Dergisi , 318.
- Başaranoğlu, Y. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Psikolojik Doğum Strası ile Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Betz, N. E. ve Hackett, G. (1981). The relationship of career-related self efficacy expectations to perceived career options in college women and men. *Journal of Counseling Psychology*, 28, 399–410.
- Betz, N. E. (1992). Career assessment: A review of critical issues. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Handbook of counseling psychology*, (pp. 453-484). New York, NY: John Wiley
- Betz, N. E. ve Luzzo, D. A. (1996). Career assessment and the career decision- makingself efficacy scale. *Journal of Career Assessment*, 4, 413-428.

Bilgin, M. (1996). Grup Rehberliğinin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Üzerindeki Etkisine Yönelik Deneysel Bir Çalışma, *Doktora Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Campbell, L., White J., Stewart A. (1991), The Relationship of Psychological Birth Order to Actual Birth Order,. *Individual Psychology*, 47, 380–391.

Creed, P.A., Conlon, E.G., and Zimmer-Gembeck, M.J. (2007). Career barriers and reading ability as correlates of career aspirations and expectations of parents and their children. *Journal of Vocational Behavior*, 70, 242-258.

Crites, J. O. (1976). A comprehensive model of career development in early adulthood. *Journal of Vocational Behavior*, 9, 105-118.

Corey, G. (2005). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*, (Ergene, Çev.), Ankara: Mentis Yayıncılık.

Çakır, K.,Şen, E. (2012). Psikolojik Doğum Sırasına Göre Adil Dünya İnancı, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 32.1, 57-69.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-575.

Ersanlı, K. (1996). *Benliğin Gelişimi ve Görevleri*. Samsun: Eser Ofset.

Eckstein, D. (2000). Empirical Studies Indicating Significant Birth-Order-Related Personality Differences. *Journal of Individual Psychology*, 56, 481-494.

Erdoğan, N. (2003). *Kariyer Geliştirme, Kuram ve Uygulama*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

- Ferguson, E. (1999). *Adlerian Theory: An Introduction*. Chicago: Adler School of Professional Psychology
- Gati, I., ve Asher, I. (2001). The PIC model for career decision making: Prescreening, In-depth exploration, and Choice. In F. T. L. Leong & A. Barak (Eds.), *Contemporary models in vocational psychology* (pp. 7–54). Mahwah , NJ: Erlbaum.
- Gati, I. ve Tal, S. (2008). Decision-making models and career guidance. In J. Athanasou, & R. Van Esbroeck (Eds.), *International handbook of career guidance* (pp. 157-185). Berlin, Germany: Springer.
- Geçtan, Engin. (1998). *Psikanaliz ve Sonrası*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Gfroerer, K.P., Gfroerer, C.A., Curlette, W.L., White, J. ve Kern, R.M. (2003). Psychological Birth Order And The BASIS-A Inventory, *Journal of Individual Psychology*, 59 (1), 31-41.
- Gilbert, J. ve Cynthia M. (2005). Stress Coping for Elementary School Children: A Case for Including Lifestyle, *The Journal of Individual Pschology*, 61 (4), 314–328.
- Ginzberg, E. (1984). Career Development. In D. Brown & L. Brooks (Eds.), *Career choice and development*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Gürbüz, D., Yaylacı, G. (2005). *İletişimci Gözüyle İnsan Kaynakları Yönetimi.*, İstanbul, Mediacat Yayınları.
- Hackett, G. ve Betz, N. E. (1981). A self-efficacy approach to the career development of women. *Journal of Vocational Behavior*, 18, 326-339.
- Can, H. (2002). *Organizasyon ve Yönetim*, Siyasal Kitabevi, s: 346.

- Hinton, A. (2005). Relationships of Psychological Birth Order and Parent- Child Relation Ship on Campus. Central Scholars Symposium (Özet).
- Işık, E. (2010). *Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi Temelli Bir Grup Müdahalesinin Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Kararı Yetkinlik ve Mesleki Sonuç Beklenti Düzeylerine Etkisi*.Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Işık, E. (2012). The relationship of career decision self-efficacy, trait anxiety, and affectivity among undergraduate students. *Psychological Reports, 111*, 805-813.
- Ireh, M. (2000). Career Development Theories and Their Implications for High School Career Guidance and Counseling. *High School Journal, 83*(2),28-40.
- James T. Austin ve Jeffrey B. Vancouver. (1996). Goal Constructs in Psychology: Structure, Process, and Content. *Psychological Bulletin, Cilt:120*, s. 351. 75
- Kıran-Esen, B. ve Çelikkaleli, Ö. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Yetkinlik Düzeyleri ile Sürekli Öfke ve Öfke İfade Biçimlerinin İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3* (29), 37–49.
- Karadeniz, S. (2008), Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Psikolojik Doğum Sırası Arasındaki İlişki, *Yüksek Lisans Tezi*, On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Kalkan, Melek. (2005). “White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanterinin Geçerlik ve Güvenirliği”.*3P Dergisi, Cilt.13,Sayı. 3,ss. 169- 174*
- Kalkan, M., Odacı, H. (24–27 Ekim 2007). Psikolojik Doğum Sırası ve Ana- Babaya “Bağlanma: Okul Öncesi Öğretmen Adayları Üzerine Bir Çalışma. II. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi, , Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Kalkan, M., Epli, K. H. (2005). Psikolojik Doğum Sırası Bireylerin Stresle Başa Çıkma Stratejilerinin Yordayıcısı Mıdır?, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 30/3, 45-59.

Kantarcıoğlu, S. (1987), *Rehberlik El Kitabı*, 1. Basım, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Kılıçarslan, F. (2010), *Ailede Tek Çocuk Olmak*, Psikiyatrik Sosyal Hizmetler, (Çevrimiçi), <http://psikiyatriksosyalhizmet.com>, 10 Mayıs 2014.

Koyuncu, A. (2014). *Kariyer kararı yetkinlik beklentisinin yordayıcıları olarak kaygı ve öznel iyi oluş*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya:Mevlana Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kuzgun, Y. (2000). *Meslek Danışmanlığı Kuramlar ve Uygulamalar*, Nobel Yayınları, Ankara.

Kuzgun, Y. "Meslek Seçiminde Kararsızlık", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/520/6529.pdf> (19.07.2009) (MeslekSeçimi), s. 220.

Larson, L.M., Heppner, P.P., Ham. T. ve Dugan. K. (1988). Investigating multiple subtypes of career indecision through cluster anlysis.*Journal of Counseling Psychology*, 35,(4) 439-446.

Lease, H.L. & Dahlbeck., T., D. (2009). Parental influences, career decision-making attributions and self-efficacy: differences for men and women? *Journal of Career development*, 36, 95-112.

Leman, K.(1997). *Doğuş Sırası*, Çev. Ayşegül Böğrün, İstanbul, Kuraldışı Yayıncılık.

Leman, K. (2011). *Kazanmak İçin Doğanlar*, Çev. Filiz Şar, İstanbul, Final Yayınları.

- Lent, R.W. (2005). A social cognitive view of career development and counseling. In S. D. Brown ve R. W. Lent (Ed.), *Career development and counseling: Putting theory and research to work*. 101-127. Hoboken, NJ: Wiley.
- Lent, R. W., Brown, S. D., and Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior*, 45, 79-122.
- Liang, S.(1994). Contributions of Family Size, BirthOrder, SocioeconomicStatus, and Parent-Child Relationships to Young Children's Intellectual Development. Yüksek Lisans Tezi, Oregon State University.
- Lohman, J., Timoty G. ve Lohman, Oscar C.. (1985). Psychological Position and Perceived Sibling Differences, *Individual Psychology*, 53, 89- 104, 315– 324.
- Makro K. W. ve Savickas M. L.(1998). Effectiveness of a Career Time Perspective Intervention. *Journal of Vocational Behavior*, 52, 106–119.
- Melillo, D. ve Bentley C. (1983). Birth order, Perceived Birth Order, and Family Position of Academic Women, *The Journal of Adlerian Theory Research & Practice*, 39, 57–62.
- Memet, N. (2010). Ebeveynlerin Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedeflerinin, Kültürel Değer Yönelimleri ve Eğitim Düzeyleri ile Çocuğun Cinsiyeti ve Doğum Sırası Açıklarından İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- MEGEB, (2014). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi- Aile ve Çocuk, (2007), (Çevrimiçi), <http://hbogm.meb.gov.tr/> .

- Mavisu, H. (2010). Bireysel Kariyer Planlamanın Aşamalarından Biri Olarak Hedef Belirleme Ve Kariyer Başarısı İle İlişkisi. Tezli Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Medina, B. M. (2010). Career course impact on adolescents' levels of career decision self-efficacy, hope, and self-esteem. Doctorate Thesis. Northcentral University, Arizona.
- Millard, R. J., Habler, B. L., List J. (1984). Sex-Role Orientation and Career Indecision. *The Journal of Psychology*, 117, 217-220.
- Mori, S. (2004). *Anticipated career barrier of female Japanese college students in Japan*. A dissertation of doctorate, University of California, Santa Barbara.
- Mutlu, T. (2011). Lise Öğrencilerinin Kariyer Kararı Verme Güçlükleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Odacı, H. ve Kalkan M. (2007). Psikolojik Doğum Sırası ve Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Arasındaki İlişki. *Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildiri Özetleri Kitapçığı*, 17-19 Ekim, İzmir.
- Özyürek, R. (2011). Sosyal Bilişsel Yaklaşımlar. Binnur Yeşilyaprak (Editör) *Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Özden, M., (2007). *Üniversite Okurken Kariyer*. İstanbul, Akis Kitap.
- Özgen, H., Öztürk, A., Yalçın, A., (2001). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. Nobel Kitabevi, Adana.

- Patton, W., Creed, P.A. & Watson, M. (2003). Perceived Work Related and Non-work Related Barriers in the Career Development of Australian and South African Adolescents. *Australian Journal of Psychology*, 55 (2), 74-82.
- Pilkington, Lloyd R., ve ark. (1997). “Perceived Coping Resources and Psychological Birth Order in School- Age Child”, *Individual Psychology*, 53(1), 43–57.
- Roberts, Lisen, C. Priscilla Blanton White. (2001). I Always Knew Mom and Dad Loved Me Best: Experiences of Only Children. *The Journal of Individual Psychology*, Cilt.57, Sayı.2,(Özet).
- Robbins, S. (1985). Validity estimates for the Career Decision-Making Self-Efficacy Scale. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 18,64-71.
- Rogers, M. E., Creed, P. A. & Glendon, A. I. (2008). The role of personality in adolescent career planning and exploration: A social cognitive perspective. *Journal of Vocational Behavior*, 73, 132-142.
- Ryan, R.M. ve Deci, E.L. (2000). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141-166.
- Sauermann, H. (2005). Vocational choice: A decision making perspective. *Journal of Vocational Behavior*, 66, 273–303.
- Shulman, Bernard H., Mosak, Horald.H. (1977). Birth Order And Ordinal Position: Two Adlerian Views. *Journal of Individual Psychology*, Sayı.33, ss.114–121.
- Stewart, A. E. ve Campbell, L. F. (1998). Validity and reliability of the White-Compbell Psychological Birth Order Inventory. *The Journal of Individual Psychology*, 54(1), 42-60.

Stewart, Alan E. (2004), "Can Knowledge of Client Birth Order Bias Judgement", *Journal of Counseling and Development*, 82, 167–176

Sürücü, M. (2013). *Mesleki Seçim Hedeflerinin Kariyer Engelleri ve Sosyal Bilişsel Değişkenler Tarafından Yordanmasına İlişkin Bir Model Sınaması*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sampson, J.P., Lenz, J.G., Reardon, R.C. ve Peterson, G.W. (1999). A Cognitive Information Processing Approach to Employment Problem Solving and Decision Making. *The Career Development Quarterly*, 48, 3-18.

Super, D.E. (1990). A life span, life space approach to career development. In D. Brown & L. Brooks (Eds.), *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice* (2nd ed., 197-261). San Fransico:Jossey-Bass.

Taylor, K. M. ve Betz, N. E. (1983). Applications of self-efficacy theory to the understanding and treatment of career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 22, 63-81.

TDK. (2014). Meslek Tanımı.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GT_S.54f35ae079b661.91434710

Taylor, K. M. ve Betz, N. E. (1983). Applications of self-efficacy theory to the understanding and treatment of career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 22, 63-81.

Tinsley, H. E. (1992). Career decision making and career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 41, 209–211.

Tunç, U. ve Akyay, A. (2001). *Kariyer yönetimi Planlaması ve Geliştirilmesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Uğurlu, U. (2007). *Kariyer Değerleri:Lise Öğrencilerinin Kariyer Değerleri Üzerine Bir Araştırma.Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yeşilyaprak, B. (2011). Mesleki Rehberlik Ve Kariyer Danışmanlığına Giriş. Binnur Yeşilyaprak (Editör) *Mesleki Rehberlik Ve Kariyer Danışmanlığı Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem A Yayınları.

Yeşilyaprak, B. (2013). *21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri (Gelişimsel Yaklaşım)* (21.Basım). Ankara: Nobel.

Yanbastı, G. (1990). *Kişilik Kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

White J. ve ark. (1997). The Relation of Psychological Birth Order to Career Interest, *Individual Psychology*, 53(1), 84–104.

EKLER

8.1. EK-1:

Kariye Kararı Yetkinlik Beklentisi Kısa Formu

Aşağıda kariyer kararlarına ilişkin çeşitli görevler yer almaktadır. Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve her bir görevi yerine getirmede **kendinize ne ölçüde güvendiğinizi** aşağıdaki 5 aralıklı ölçek üzerinde işaretleyiniz. Katkılarınız için hepimize teşekkürler.

1-----2-----3-----4-----5

Hiç

Çok Az

Çok

Güvenmiyorum

Güvenmiyorum

Güveniyorum

Güveniyorum

Güveniyorum

1. İlginizi çeken işlerle ilgili bilgi toplamak için interneti kullanabilme	1	2	3	4	5
2. İlgilendiğiniz alanda kendinize bir bölüm seçebilme	1	2	3	4	5
3. Önünüzdeki 5 yıla ilişkin hedeflerinizle ilgili bir plan yapabilme	1	2	3	4	5
4. Seçtiğiniz alanda akademik sorunlar yaşarsanız atmanız gereken adımları belirleyebilme	1	2	3	4	5
5. Yeteneklerinizi doğru bir şekilde değerlendirebilme	1	2	3	4	5
6. İleride icra etmeyi düşündüğünüz mesleklerden birini seçerek karar verebilme	1	2	3	4	5
7. Seçtiğiniz bölümün eğitimini başarılı bir şekilde tamamlamak için ihtiyacınız olan adımları belirleyebilme	1	2	3	4	5
8. Bazen başarısızlık ve ümitsizlik yaşarsanız bile bölümünüzde ya da kariyer hedefinizde ısrarla çalışmaya devam edebilme	1	2	3	4	5
9. İdealinizdeki işin ne olabileceğini belirleyebilme	1	2	3	4	5
10. Önümüzdeki 10 yıl içerisinde bir meslekte olabilecek değişimlerle ilgili bilgi edinebilme	1	2	3	4	5
11. Tercih ettiğiniz yaşam stiline uygun bir kariyer seçebilme	1	2	3	4	5

12. İyi bir özgeçmiş hazırlayabilme	1	2	3	4	5
13. Seçtiğiniz bölüm sizi tatmin etmezse bölüm değişikliği yapabilme	1	2	3	4	5
14. Bir işte en çok neye değer verdiğinizde karar verebilme	1	2	3	4	5
15. Bir işi yapan insanların yıllık ortalama kazançlarını öğrenebilme	1	2	3	4	5
16. Mesleki kariyeriniz konusunda bir karar verme ve bir daha bunun hakkında doğru muydu, yanlış mıydı diye düşünmeme	1	2	3	4	5
17. Girdiğiniz iş sizi tatmin etmezse iş değişikliği yapabilme	1	2	3	4	5
18. Mesleki kariyer hedefleriniz için nelerden vazgeçmeye hazır olduğunuzun ya da hazır olmadığınızın farkında olabilme	1	2	3	4	5
19. İlgilendiğiniz alanda şu anda çalışan biriyle konuşma	1	2	3	4	5
20. İlgilerinize uygun bir bölüm ya da kariyer seçebilme	1	2	3	4	5
21. Mesleki kariyer alternatiflerinizle ilgili iş bulabileceğiniz kurumları belirleyebilme	1	2	3	4	5
22. Yaşamak istediğiniz yaşam stilini belirleyebilme	1	2	3	4	5
23. Mezuniyet sonrası yüksek lisans, doktora, ya da uzmanlık eğitimi alabileceğiniz okullar hakkında bilgi toplayabilme	1	2	3	4	5
24. Başarılı bir iş görüşmesi gerçekleştirebilme	1	2	3	4	5
25. Seçtiğiniz bölüm ya da kariyerde başarılı olamazsanız, alternatif bir bölüm ya da kariyer belirleyebilme	1	2	3	4	5

8.2. Ek-2

White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri

© 2005 Melek Kalkan

Açıklama:Lütfen her bir maddeyi okuduktan sonra, yetişmiş olduğunuz aile içinde kendinizi nasıl hissettiğinize ilişkin görüşlerinizi **EVET** veya **HAYIR** seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtiniz. Eğer birkaç ailede yetişmişseniz, en fazla zaman geçirdiğiniz aileyi düşünerek yanıtlarınızı veriniz. Kardeşiniz yoksa kardeşlerle yaşanan deneyimleri içeren maddeleri cevaplamayınız.

1. Ana-babamın benimle ilgili beklentilerinin çok yüksek olduğuna inanırdım	EVET	HAYIR
2. Aile bireylerim bana bebekmişim gibi davranırlardı.	EVET	HAYIR
3. Ailem benim yaşamıma istemediğim kadar çok karışırdı.	EVET	HAYIR
4. Sürekli bir yarış içinde gibiydim.	EVET	HAYIR
5. Benim için, büyükleri mutlu etmek önemliydi.	EVET	HAYIR
6. Ailem benim özel yaşamıma saygı göstermezdi.	EVET	HAYIR
7. Kendimi başkalarından soyutlanmış hissedirdim.	EVET	HAYIR
8. Kız ve erkek kardeşlerimden bir şeyler istemem kolaydı.	EVET	HAYIR
9. Anne-babamın benimle ilgili endişeleri vardı	EVET	HAYIR
10. Ailemdeki herhangi birinden daha az ciddiye alınırdım.	EVET	HAYIR
11. Kız ve erkek kardeşlerime doğru ve yanlışlar hakkında vermek benim için önemliydi.	EVET	HAYIR
12. Aile içinde en sevimli kişi ben gibiydim.	EVET	HAYIR
13. Anne-babamın tam ilgisini asla görememiş gibiydim.	EVET	HAYIR
14. Anne-babam beni kontrol etmeye çalışırlardı.	EVET	HAYIR
15. Ailemdeki diğer bireylerden daha düzenli ve planlı durumdaydım.	EVET	HAYIR
16. Aile üyelerim üzerime titrerlerdi.	EVET	HAYIR
17. Başkalarının yaptıkları şeyleri doğru yapmaları benim için önemliydi.	EVET	HAYIR
18. Anne-babam hayatımı yönetmeye çalışırlardı.	EVET	HAYIR
19. Ailemin diğer üyelerinden daha az önemliymişim gibi gelirdi.	EVET	HAYIR
20. Anne-babamı memnun etmeyi isterdim.	EVET	HAYIR

21. Anne-babam, yaşamımda olup biten her şeyi bilmek isterlerdi.	EVET	HAYIR
22. Ailemdeki diğer bireylere göre daha az sevildiğimi sıkça hissederdim.	EVET	HAYIR
23. Anne-babam tarafından engellendiğimi hissederdim.	EVET	HAYIR
24. Benim için yaptığım işleri doğru yapmak önemliydi.	EVET	HAYIR
25. İstedğim her zaman ailemin yöneticisi olabildim.	EVET	HAYIR
26. Ailemdeki diğer bireylerle karşılaştırıldığımda bana daha nezaketsiz davranıldığımı sıkça hissederdim.	EVET	HAYIR
27. Ailemden istediğim şeyi elde etme konusunda başarılıydım.	EVET	HAYIR
28. Sanki bir fanus (akvaryum) içinde yaşıyor gibi hissederdim.	EVET	HAYIR
29. Okulda en iyi olmak benim için önemliydi.	EVET	HAYIR
30. Ailemdeki diğer kişilerden kopmuş olduğumu hissederdim.	EVET	HAYIR
31. Anne-babam, benim yapmam gereken her şeyi kendi işleri gibi görürlerdi.	EVET	HAYIR
32. Benim için en iyi olmak önemliydi.	EVET	HAYIR
33. İstedğim zaman ailenin patronu olabilirdim.	EVET	HAYIR
34. Kendimi erkek ve kız kardeşlerim tarafından ezilmiş hissederdim.	EVET	HAYIR
35. Anne-babam, başkalarının işleriyle fazlaca ilgilenirlerdi.	EVET	HAYIR
36. Düzenli olmayı, ailemdeki diğer bireylerden daha çok severdim.	EVET	HAYIR
37. Ailemdeki en çekici, en sevilen kişi ben gibi görünürdüm.	EVET	HAYIR
38. Ailemdeki diğer kişilere göre, bana daha az adil davranılırdı.	EVET	HAYIR
39. Ailemdeki diğer kişilerin yaptıkları şeyleri düzgün yapmalarını isterdim.	EVET	HAYIR
40. Ailemdeki diğer kişilere göre daha az değerli olduğumu hissederdim.	EVET	HAYIR
41. Her şeyi usulünce, olması gerektiği gibi yapmaktan hoşlanırdım.	EVET	HAYIR
42. Erkek ve kız kardeşlerim tarafından dışlanmış gibi hissederdim.	EVET	HAYIR

8.3 EK-3

Kişisel Bilgi Formu :

Cinsiyet.....	Yaş:.....
Sınıf:.....Okul:.....	2014-2015 yıl sonu not ortalamanız:.....
Ailenin geliri: ( ) 500-1000, ( ) 1000-2000, ( ) 2000-3000, ( ) 3000-4000, ( ) 4000 üzeri	
Şu an kimle yaşıyorsunuz: ( ) Anne babamla ( ) Annemle ( ) Babamla ( ) Akrabalarım ( ) Yurtta	
Annenizin öğrenim düzeyi: ( ) Okur yazar değil ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite	
Babanızın öğrenim düzeyi: ( ) Okur yazar değil ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite	
Anne çalışma durumu:( ) Çalışıyor ( ) Çalışmıyor	
Baba çalışma durum: ( ) Çalışıyor ( ) Çalışmıyor	
Siz dahil kaç kardeşiniz:.....	
Kaçınıcı çocuğunuz: ( ) En Büyük ( ) Ortanca ( ) En Küçük ( ) Tek Çocuk ( ) İkiz başka kardeş yok	

ÖZGEÇMİŞ

Genel Bilgi

Adres: Orta mah. Dr Baki Özpınar Cad. 1057 Sok. Serik/ANTALYA

Tel: 0537 324 96 07

E-mail: altinay.b@hotmail.com

Web adresi: ----

Eğitim ile İlgili Bilgiler

Y. Lisans	2013-2015	Mevlana Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü Kariyer Danışmanlığı
Lisans	2008-2012	Doğu Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü.
ÖnLisans	2015-	Anadolu Üniversitesi, Açık öğretim Fakültesi, Sosyal Hizmetler Bölümü.
	2012-2015	Anadolu Üniversitesi, Açık öğretim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı.
Lise	2003-2005	Serik Lisesi, Antalya

İş Deneyimi

2012 – Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmeni, Gebiz Ortaokulu, Antalya

Yayımlar

...

Sunumlar, Katılılan Konferanslar/Seminerler

2009- VI. Ulusal Pdr Öğrencileri Kongresi, Uludağ Üniversitesi, Bursa

2010- VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Öğrenci Kongresi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun

2010- "Evlilik Öncesi Çift Eğitimi" Atölye çalışması, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa

2011-VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Öğrenci Kongresi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum

Kazanılan Burslar

.....

Projeler

2010-2011 Doğu Akdeniz Üniversitesi

Topluma Hizmet Dersi - "Gazimağusa'da Her Kadın Güzeldir" Projesi

Üye Olunan Bilimsel Kuruluşlar

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği

Konuşulan Diller

İngilizce - Orta Düzeyde

Bilişim Teknolojilerine dair Beceriler

MS Windows (İyi Düzeyde)

MS Office (İyi Düzeyde)

İlgi Alanları

-Psikoloji

-Sosyal Bilimler

-İnsan İlişkileri

-Çocuk

-Meslek